SAYI : 588
25 EYLÜL 1965
FİATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

SEÇİM KAMPANYASI BAŞLADI

459

Cilt: XXXIII Yıl: 12 Sayı: 588

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİ VE MÜESSESE MÜDÜRÜ

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — **DIŞ HABERLER KISMI:** T. Kemal — **MAGAZİN KISMI:** Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil **KİTAPLAR:** İlhami Soysal.

KAPAK KOMPOZİSYONU

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK KLİŞESİ

Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF

T.H.A.
Erdoğan Çiftler

KLİŞE

Hürriyet Klişehanesi
Birlik Klişe Atölyesi

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

İLÂN ŞARTLARI

Santimi 20 lira
1 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER

Hürriyet Matbaası
Ankara

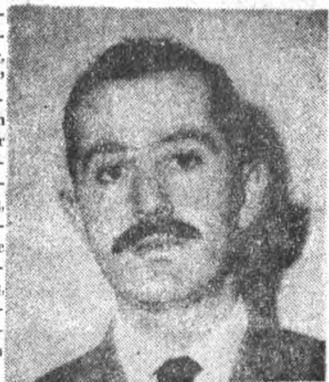
BASILDIĞI TARİH

22.9.1965

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Teoman Erel

AKİS, olayları en iyi izleyen, olaylara en iyi teşhis koyan tek dergi olma niteliğini yıllarıı korumuştur, bundan böyle de koruyacaktır. AKİS'in, okuyucuları tarafından bilinen, sevilen ve desteklenen özelliği de zaten budur. Demokrasi mücadelemizin her döneminde AKİS'in âdeta kehanet derecesindeki teşhisleri, "Sanki oradaymışsınız gibi" olayları nakledis tarzı, taklitlerini her zaman şaşırtmıştır. AKİS, her şeyden önce, gündengüne ilerleme kaydeden gazetecilik mesleğinin ahlâk kurallarına saygı göstermiş, sonra da, kendine has usûlleri başarıyla uygulamıştır. AKİS'i taklitlerinden ayıran özelliğin başlıca unsurunu bu teşkil etmektedir.

Yurdun her tarafında seçim kampanyası başlamış bulunuyor. AKİS bu kampanyayı iki koldan adım adım izledi. Bir AKİS'çi -Teoman Erel- AP' nin Bası Demireli izlerken, bir başka AKİS'çi -Jale Candan- CHP'nin lideri İnönü ile Malatyaya, oradan da Elâzığa uçtu. Özellikle Teoman Erelin yazısına dikkatinizi çekmek isterim. Bundan yıllarca önce DP'nin Başı da, tıpkı Demirel gibi, böyle cafcaflı geziler tertip eder, kamyonlar dolusu insanı oradan oraya taşırdı. O zamanlar Menderesin hemen yanıbaşında mutlakabir AKİS'çi bulunurdu. Bir AKİS'çi ve Menderes!.. Menderes çileden çıkarve AKİS'çiyi mümkün olduğu kadar yanından uzak tutmağa çalışırdı. Ama AKİS, gene de, DP'nin Başının bütün yaptıklarını okuyucularına, saat ve mekân zikrederek ulaştırırdı. Bugün yine aynı hava içindeyiz. AKİS muhabiri henüz Demirelin yanından kovulmuyor ama, hiç değilse uçaktayer bulmak imkânından kurnazca mahrum ediliyor. Buna rağmen, "A.P." başlıklı yazıyı okuyunca, AKİS'çinin Demirelin curcunalı gezisini ne dereceyakından izlediğini öğreneceksiniz. Teoman Erel sadece Demireli takiplekalmamış, ayrıca AP'nin gövde gösterisinin altında yatan sebepleri ve AP'deki göze batan gerilemeyi de okuyucularımıza ulaştırmıştır. AP'nin Başı gezisine devam ettikçe, Teoman Erel, kendisini adım adım izleyecektir.

"C.H.P." Başlıklı yazıda ise İnönünün Malatya ve Elâzığ gezisi anlatılmaktadır. Bu gezi hakkındaki sözü "C.H.P." başlıklı yazıya bırakıyorum.

Saygılarımızla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Yıl: 12 Sayı 588 25 Eylül 1965 Cilt: XXXIII

YURTTA OLUP BİTENLER

B.M.M. önünde yalınayak yürüyüş yapan işçiler
Eski camlar bardak oldu

Millet

Tıknefes olan kırat

Seçim kampanyası, bu hafta, sanıldığından başka türlü başladı. Herkes, bir süre önce dört nala kalkmış bulunan AP atının daha da hızlanacağını sanırken memlekette havanın başka türlü olduğu tecrübeli müşahitlerce farkedildi. Oldukça cılız bir heyecan, bol imkânların seferber edilmesine rağmen AP toplantılarında kendini ancak gösterirken halkın CHP'lilere daha fazla dikkat ve ilgi duyduğu görüldü. Bunun bir büyük ve AP için şaşırtıcı delili, kendini kuvvetli bildiği Kastamonuda Belediye Başkanlığı seçimini CHP'nin kazanması oldu. Bu, haftanın başında, CHP merkezinde hoş bir sürpriz tesiri yaratırken AP Genel Merkezinde kara düşüncelere yol açtı. Seçim tahminleri "kesin çoğunluk"tan çok aşağılara indi ve AP'liler acaba seçimlerden sonra CHP'nin kendileriyle bir koalisyon yapmaya yanaşıp yanaşmayacakları konusunda sondajlara girişmeye başladılar.

Bunun sebebini kavramak o kadar zor değildir. A P 1965 Türkiyesinde seçime sadece bir kıratla girmekte ve ölmüş eşek hikâyelerinin kütlelerden oy almaya yeteceğini düşünmektedir. Bundan dolayıdır ki A P listeleri, fütursuzca, Gürsoy - Bayarlar, Menderes Juniorlar, gözüyaşlı Gedik Analar ile doldurulmuş, bir devrin Mithat Dülge gibi sanıklarına, duruşmaları hâlâ devam ederken teşrii dokunulmazlık zırhı uzatılmıştır. Bunun yanında bir komünistlik çamurunun, İsmet Paşadan en küçük C H P neferine sürülmesinin zaferi sağlayacağı hesabı yapılmıştır.

Fakat, bu hafta görülmüştür ki evdeki hesap çarşıya uymamaktadır.

Evvela, D P hanedanını tekrar siyaset alanına sürmek hatalı taktik olmuştur. Kim ne derse desin, hatıraları aziz de bilinse Bayarlarla Mendereslerin hatıralar rafından alınıp tekrar gündelik hayatın içine sokulması teşebbüsü kütleleri tedirgin etmiştir. Çiftehavuzlardaki evinde bir Bayar, mezarında bir Menderes ancak merhamet tahrik ederken Mecliste bir Gürsoy - Bayar, bir Menderes memleketin yeni karışıklıklar içinde kalabileceği endişesini yüreklere düşürmüştür. Bu haklı bir endişedir. Halbuki, bir huzurun yurda getirilebildiğini pek âlâ hisseden kütleler bunu, kumar işi haline getirmeye yanaşmamaktadırlar. "DP Efsanesi"nden AP bir hava, bir efsane

Kampanyaya Bakarken

Metin TOKER

Seçim kampanyasında bir parti için esaslı bir görev, kendi inancına göre, seçimlerde şu veya bu netice alındığı zaman memleketin nasıl bir istikbali olacağını seçmenlere önceden, peşinen söylemektir. Parti der ki: Bakınız, iktidarı ben alırsam şöyle, şöyle, şöyle olacaktır. Yok, iktidar şu partiye verilirse bunlar böyle, böyle, böyle yapacaklardır. Ona göre düşününüz ve oyunuzu basiretli bir şekilde kullanınız.

Bunda kızacak bir şey var mı?

Ama, seçim kampanyası başlayıp ta C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü bütün ağırlığıyla, tecrübesiyle ve daima doğru çıkmış teşhisini koyarak bir A.P. iktidarının idaresine memleket verilirse en kısa zamanda nelerin olacağını hatırlatır hatırlatmaz A.P.'ye adanmış kalemlerden bir feryattır yükseldi : Ooo, İsmet Paşa tehdit ediyor!

Nedir İsmet Paşanın söylediği? İsmet Paşanın söylediği şu : Sekiz aydır iktidardadırlar. Eski demirkıratın mirasını paylaşmak gayretinden başka esaslı hiç bir çabaları olmayan bu siyaset adamları sekiz aylık müddet içinde neler yapmaya istidatlı olduklarını birer birer göstermişlerdir.

İsmet Paşa boş konuşmuyor da. Zira, her biri misale dayanan ihtimalleri güzel güzel sayıyor :

"Gene Radyonun iktidarın başında bulunanların gözü kapalı sözcüsü olması, gene hiçbir devlet memurunun, umum müdürün, hiçbir valinin kendisini emniyette hissetmeyip bir parti başkanının hışmını, denklerini bağlamış halde beklemesi, gene fikir adamlarının, gençlerin takibi kapınızın önünde hazır durmaktadır. Bugünkü bağımsız Hükümet Başkanının gayretleri karşısında bu kadar kendini gösterebilen ters cereyanlar, partizan partilerin kendilerini tamamiyle serbest zannettikleri günde ya tek başına, ya bir kısmı ile her marifeti yapmaya çalışacaklarının işaretidir. Gene işçilerin dilekleri çabuk yoldan ölümle karşılanabilir, gene ticarette serbestlik farfaraları ortalığa salınarak enflâsyon ve vurgun devri açılabilir. Memleket kalkınması için çok çalışma, her türlü israftan dikkatle sakınma gayretleri lüzumsuz vesveseler sanılabilir."

Sonra, görevinin ne olduğunu da hulûs ile söylüyor :

"Benim görevim size bu ihtimallerin geçmemiş olduğunu ve bu ihtimallerin geçmesi için seçmen vatandaşın oy'unu dikkatle kullanması gerektiğini söylemektir. Huzur bir daha bozuldu mu artık tamir olur mu olmaz mı, kimse bilemez. Böyle bir maceraya seçmen vatandaş müsaade etmemelidir."

Hadisede anlaşılmayan nokta, İnönünün bu makul ve üstelik lüzumlu davranışına neden hiddet buyurulduğudur. Seçmen vatandaş bakar : Aaa, sahi, radyo bunların hışmından ancak Ürgüplünün direnmesiyle kurtuldu da, adam ortaklarıyla bu yüzden kötü kişi oldu. Yaa, Petrol Ofis ile Etibankın Umum Müdürleri az kalsın, eğer bir kaç Bakan karşı çıkmasaydı, bir Mehmet Turguta feda edileceklerdi. Bu Mehmet Turguta bir cübbe verdiler diye gençler takibata maruz bırakılmamış mıdır ve işçi merkezleri basılmamış mıdır? İşçi dilekleri, bu iktidar daha kurulur kurulmaz Zonguldakta, en basiretsiz şekilde ölümle karşılanmış mıdır, karşılanmamış mıdır? Ya, "ticarette serbestlik farfaraları?" Vergilerin artık açıklanmaması gerektiği, servetlerin gizli kalması isteği A.P.'nin seçim beyannamesindedir. Pahalılığı sıhhat âlâmeti ilân eden kimdir: Demirel değil mi? Bir zamanlar bir başkası da "Ispanağı satan da türk, alan da türk. Pahalılanırsa ne çıkar?" demişti ve ıspanağı alanlarla yetiştirenlerden değil ama aradaki vurguncu, karaborsacı komisyonculardan her mahallede onbeş milyoner türemişti. Demirkırat vârisliğine gelince, bir tek gün A.P.'nin ağzından D.P.'nin meşruiyet dışına çıktığı için haklı olarak devirildiğini duyan bir kimse olmuş mudur? "Bu, Anayasada yazılıdır" derler. Doğrudur. Yazılıdır. Ama, bir defa da sen söyle yahu! Hayır. Söyledikleri, 27 Mayısın intikamının alınacağı ve bu sefer, o inkılâbı yapanların kırat arkasına bağlanıp önüne sürüklenecekleri mahkemenin başkanının bir çingene olmayacağıdır. Allah, asıl bu akılda ve bu niyette olanların boyunlarını çingene hışmından korusun!

Şimdi, İnönü bu basit ihtimalleri seçmene hatırlatıyor ve A.P.'ye adanmış kalemler bağırıyor. Ne var bağıracak? Adam görevini yapıyor.

A.P.'liler de diyorlar ki: C.H.P. iktidarı alırsa Türkiye komünist olur! Çünkü İsmet Paşa komünisttir, arkadaşları komünisttir, onların dayandıkları kuvvetleri teşkil edenler komünisttir, C.H.P. komünisttir, hepsi Moskovaya satılmışlardır. İnanan inanır, "Aman Türkiye komünist olmasın" diye oyunu koşup A.P.'ye verir. İnanmayan inanmaz, "Deli bunlar" der, sırtını dönüp gider. A.P.'nin, eğer kendisi inanıyorsa, C.H.P.'ye oy verildiği takdirde memleketi komünist olma tehlikesinin beklediğini millete "hulûs ile" şimdiden haber vermesi elbette ki görevidir. Nitekim A.P. bu görevini yaparken, A.P.'ye adanmış kalemler hiç bir ses çıkarmamışlardır.

Açılan kampanyaya bakılınca bugünden görünen, C.H.P.'nin bir yandan, kendisine oy verilirse ne yapacağını söyleyeceği, diğer yandan da bir A.P. iktidarının nasıl yeni ve tehlikeli huzursuzluklar doğuracağına seçmenin dikkatini çekeceğidir. A.P.'nin de iki silâhı kullanacağı anlaşılmaktadır: Biz D.P.'yiz ve C.H.P. komünisttir! Dikkat edilirse kolaylıkla farkedilecektir ki A.P. "30 milyonun hükümeti olacağız", "millî irade vasilik kabul etmez" gibi yuvarlak lâfların yanında ciddi hiç bir söz söylememektedir. Bu, kampanyada, C.H.P.'yi ve onun ağır topu İsmet İnönüyü kuvvetli hale getirmektedir, zira bir A.P. iktidarının memleketi nereye götüreceğinin kendiliğinden delilini teşkil etmektedir.

Belki de, kampanyanın başında A.P. saflarını saran sinirlilik bunun neticesidir. Ama sanılmaz ki bu sinirlilik, tuttuğu yoldan İsmet Paşayı ve partisini ayırabilsin. İsmet Paşa ve partisi, erkeğiyle ve bilhassa kadınıyla türk halkına şu suali soruyor: Bugün bir huzur kurduk. Daha iyisi olurdu, daha fenası olurdu. Şuna kararını ver: Bu huzur devam etsin mi, etmesin mi?

Suali soran sesin 1965 Türkiyesinde derin akisler yapmayacağını ve bir beygirin peşinde kütlelerin gözü kapalı, bile bile, tekrar karışık günlere gitmeyi kabul edeceğini insan kolay kolay düşünemiyor.

olarak 1961'de faydalanmıştır. 1965'te bunu mübalâğa edip efsaneyi hortlak haline getirince ve merhamet artığı kindar ihtiyarlar ipleri ele geçirince millet "ne oluyor" diye doğrulmuştur.

CHP'ye, İsmet Paşaya komünistlik isnadı ise elbette ki uzun bir tartışma ya, mantığa vurulmaya dayanabilecek isnat değildir. Eğer AP bunu 1 ile 10 Ekim arasında tezgâha koyabilseydi belki bir şok tesiriyle parsa toplardı. Nitekim böyle bir tesir doğmuş, fakat geçmiştir. Şimdi, ortanın solunu komünistlik sayanlara, düşünme zamanı bulmuş kitleler ancak gülmektedirler.

Aksine, Başkent sokaklarında yalınayak işçilerin koşarak gösteri yapmalarını önlemenin tek çaresinin ortanın solunda bir politika olduğu ve AP bir iktidar alsa her şeyin en azından 1961'e döneceği 10 Ekime kadar her gün biraz daha iyi görülebilecektir.

Finişe erken kalkan AP'nin kendi "mâkus talih"ini yenebilmesi ve tekrar Ağustos sonu havasına memleketi döndürmesi kolay olmayacaktır. Zira AP'de barut bitmiş haldedir.

A. P.

Oy veren, fabrika alıyor

(Kapaktaki Kampanya)

Süleyman Demirel birdenbire sustu. Gürcükapısı meydanını dolduran 3000 ile 4000 kişi arasındaki topluluğu bir süre süzdü. Mütereddit bir hali vardı. Nihayet tereddüdünü yenmiş olacak ki:

"— Aziz erzurumlular! Şu söyleyeceğimi yarın istismar edecekler çıkacaktır, fakaaaat..." diye başlıyarak şöyle dedi:

"— Türkiye dışarıya işçi göndermekten çıkar, hattâ dışarı memleketlerden işçi çağıran bir sanayi devleti olur! Deviremiyeceğimiz dağ yoktur, Palandökenler dahi... Erzurum, çimento fabrikasına kavuşacaktır. Erzurum kendi mahsullerini işleyen fabrikalara kavuşacaktır."

Kürsünün arkasındaki duvarda oturanlardan biri bu parlak sözleri Öztürk Serengil şivesiyle "yeşşe" diye bağırarak karşıladı.

AP Genel Başkanı, bahsettiği bu ültra-modern Türkiyenin nasıl yaratılacağını ise az önce bildirmişti. Rüyada dahi görülse inanılması güç bu cennetin yaratılması için "AP'nin tek başına iktidara getirilmesi" kâfiydi! Demirel -herhalde diğer düşman ülkelerin öğrenmemesi için- ayrıntılarını söyleyemediği bu mahrem buluşu çok kısa olarak açıkladıktan sonra:

"— Biz tek başımıza iktidara gelemezsek, seçim beyannamemizde ifade ettiklerimizi yerine getiremiyeceğiz. Biz iktidarı sadece size hizmet için istiyoruz. Sizden rica ediyoruz, bizi iktidara getiriniz" dedi.

"Büyük deha" konuşmasına devam etti. O konuştukça dağlar devrildi, fabrika bacaları yükseli yükseliverdi, halk refaha kavuştu, güller açtı, bülbüller şakıdı... Bütün bu pembe hayallerin gerçekleşmesi ne kadar da basitti! Demirel:

"— Elele verirsek, Cenabıhak yardım ederse..." diyor, kürsünün önüne toplanmış 10-15 kişi yavaş yavaş sağa sola sallanarak cevap veriyordu:

"— Âmiiinn!"

Demirel:

"— Cenabıhakkın yardımı ile mutlaka başaracağız, arkadaşlar" diye devam ediyor ve aynı cevabı alıyordu:

"— Âmiiiinn!"

Bu 10-15 heyecanlı kişinin dışında kalan ve meydanı dolduran 3000-4000 erzurumlu ise durumu sessizlikle izliyordu.

Olay, geride bıraktığımız haftanın son günü geçti. 19 Eylül Pazar günü resmen başlıyan seçim propagandasını AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, Erzurumda yapılan bir meydan mitingi ile açmıştı.

İz takip edenler

AP kurmayları, 1965 seçimlerine bu şekilde ve Erzurumda yapılacak bir mitingle girilmesine bir süre önce karar verdiler. AP Genel Başkanının se-

Süleyman Demirel Erzurumda
Kof çıktı

Bir Generalin hazin hali

İstanbulda her seçimin bir komiği olur. Bu defa, kendisi için, temsil etmiş olduğu fikirler için, çok kimseye ifade ettiği mâna için hazin şey, komik Cemal Madanoğludur. 27 Mayısın bu basit fakat mert, siyasî anlayıştan yoksun fakat sağduyu sahibi, tecrübesiz fakat iyi niyetli askerinin bazı çevrelerin elinde ne hale geldiğini gördükçe insan yüreği sızlamadan edemiyor. Ortaya bu kadar çıktıktan sonra Madanoğlu hatasını anlar, evine çekilir ve bunu tadsız bir macera sayar mı, bilinmez. İhtimal ki Rubikon aşılmıştır. Can-Canın şöhretli sahibi, her halde, kendisine bir takım tavsiyecilerin ve maksatlı yardımcıların çizdiği kaderinin âkibetine katlanacaktır. İnşallah, Madanoğlu hakkında iyi hatıra muhafaza etmiş olanlar oylarını ona vermekten dikkatle sakınırlar da sağlam karakterli, saf general bu kadarla kurtulur. Yoksa, talihsiz Madanoğlu daha bir çok hafiflikler yapacak istidatta görünmektedir.

Bir seçimde bağımsız adaylık koymak, elbette ki, seçilme niteliklerine sahip her türk vatandaşının hakkıdır. Ama bu zat "vatan bana muhtaçtır" diye ortaya çıkar, hiç bir aslı yokken "bütün partiler beni listelerinin başına almaya hazırdılar, fakat ben, bağımsız olarak Mecliste tarihî misyonum bulunduğu için seçime böyle girmeye karar verdim" der. Meclise bir girdi mi bütün kavgaları süt liman hale getirecek kudrete malik bulunduğunu hayal ederse dudaklarda tebessümler belirir. Büyük iş çevreleriyle yakın ilgi kurmuş, onların fikirlerini benimsemiş, onların zümre endişelerini kendine dert edinmiş ve o çevrelerin gözünde, üzerine oynanabilecek bir alternatif olmuş Madanoğlunun, partili demokrasimizde hangi "tarihî misyon"a namzet bulunduğunu anlamak güçtür. Hele, kökü itibariyle bir takım C.H.P. oylarını tırmıklayabileceği ümidiyle reklâmı yapılan iyi yürekli generalin bu reklâmı yapanların niyetlerine koyduğu -daha doğrusu koyamadığı- teşhis, üzerinde durulacak bir husustur. Bu reklâmı yapanlar eski D.P.'lilerle aşikâr ilişkileri olan çevrelerdir. Bunların nazarında bir Madanoğlunun bir Erkanlı veya bir Ataklıdan farkı yoktur. Hepsinden aynı derecede nefret etmektedirler ve hepsine aynı derecede kin bağlamışlardır. Madanoğlunun kendisini onlara şirin görünüyor sanması, onların Madanoğlundan faydalanmalarının sonucudur. Türkiyede böyle bir general daha vardır. O da sanmaktadır ki A.P.'yi idare ederse, A.P. de onu idare edecektir! Hayal. Zarlar 27 Mayıs sabahı atılmıştır ve "Ben 27 Mayısla beraberim ama 28 Mayısla beraber değilim" türküsü söylemek, 28 Mayısta da, 29 Mayısta da, hattâ ondan bir ay sonra da, bir yıl sonra da çekilmemiş ve bütün icraatların -aslında şeref vermesi gereken- sorumluluklarını sırtlamış Madanoğlunu merhamet artığı ihtiyarların ve gençlerin gözünde temize çıkarmayacaktır. Bu, olsa olsa, 27 Mayısa sırttan batırılmış bir hançer olur ve Madanoğlu, hafifliğiyle, Madanoğlulu bir devrin savunucularının işini güçleştirir. Madanoğlunun buna hakkı var mıdır?

Madanoğlu ve eşi

Madanoğluna yaptırtılan reklâm tarzı, talihsiz generali daha da hazin bir duruma düşürmektedir. Reklâm resimlerine Madanoğlu tarafsız gözle bir bakabilse, ilk kahkahayı bizzat atardı.

Yazık!

çim gezisi bu şekle bağlanıncaya kadar epey tereddüt geçirildi. Önce, Demirelin 27 Ağustosta geziye başlaması ve 67 ili dolaşması kararlaştırıldı, fakat sonra bu tarih yavaş yavaş geri atılarak, 19 Eylüle kadar gelindi.

Gezinin son ve kesin şekli kararlaştırılırken alınan örnek, Menderesin 1950 ve 1954 seçimlerinde çizdiği rota, takip ettiği hareket tarzıdır. Bu geziyi plânlayanlardan biri, geçen haftanın son günü AKİS'çiye durumu şöyle izah etti:

"— Biz uğura inanırız. Daha önceleri bu şekildeki geziler hep iyi sonuç vermiştir. Menderes 1950 ve 1954 seçimlerini Erzurumda açmıştı. Bu seçimlerde iyi sonuçlar alındı. 1957 seçimlerinde ise seçim kampanyası Afyonda açılmış ve pek iyi sonuç alınamamıştı. Biz 1965 seçim gezimizi plânlarken 1954 ve 1957 seçimlerini örnek aldık..."

Örnek belli olup, Demirelin 67 ili gezmesinden vazgeçilmesinden sonra program ve taktik şöyle çizildi: Genel Başkan geniş bir kadro ile Erzuruma gidecek ve orada büyük bir karşılama ve parlak bir mitingle açılışı yaptıktan sonra Karsa geçecekti. Karstaki mitingten sonra uçakla Eskişehire gidilecekti. Gezi programına daha çok, bölge merkezi durumuna sahip büyük şehirler alınmıştı. Bu arada İstanbulda Taksimde bir miting yapılması da düşünülmüştü. Demirelin, partisinin seçimin ana meseleleri hakkındaki görüşlerini, bu meselelerle ilgili şehirlerde açıklaması da bir taktik olarak kararlaştırılmıştı. Meselâ AP'nin işçi konularındaki görüşleri bir işçi ve sanayi şehri olan Eskişehirde açıklanacak, petrol konusundaki konuşma ise petrol memleketi Diyarbakırda yapılacaktı.

Bu programın kusursuz şekilde gerçekleştirilmesi hususunda Demirel büyük titizlik gösteriyor, çeşitli konular için görevlendirdiği AP'lileri bizzat kontrol ediyordu. Bu arada, geziye çağrılacak gazeteci kadrosunun tesbiti işi AP'liler için büyük bir mesele oldu. Bir kısım AP'liler Cumhuriyet, Milliyet ve Akşam gibi kendilerini desteklemeyen ve bu yüzden "solcu" diye isimlendirdikleri gazetelerin geziye çağrılmamasını istiyorlardı. Demirel basın dostu Turan Bilginin "fark gözetmeme" fikrini desteklemekle ve bu konuda takındığı vaziyet ile, bir zamanların basın düşmanı, dehşetengiz liderine -hiç olmazsa bu konuda- benzemek istemediğini ortaya koydu. Demirel, muhalif gazetelerin çağrılmasında mahzur olmadığını ifade etti ve fikrini şöyle açıkladı:

"— Biz dâvet etsek de etmesek de, kararlı olan gazeteci gelecek ve takip edecektir. Biz gönlü geniş olmalı ve

onları da dâvet etmeliyiz."

Demirel geziyi plânlıyanlardan, son Karadeniz gezisindeki bazı olayların tekrarlanmamasını da istedi. Bunlar, halk oyunda tepki uyandıran ve "deyyusu ekber" gibi küfürlerle donatılmış dövizlerle yapılan karşılamalar ile gazetecilerin dövülmesi olaylarıdır.

Hava da muhalif

Demirelin bu gezisinde paradan yana hiç bir kıskançlık gösterilmemesi ve herşeyin en parlak şekilde yürümesi için -AP'nin bu seçimlerde eline geçtiği söylenen astronomik meblâğdan- bol bol harcama yapılması kararlaştırılmıştı. Bunun sonucu olarak AP'liler, Demirelin çeşitli yerlere özel uçakla götürülmesi hususunda Türk Hava Yolları ile anlaşma yapmışlardı. Fakat harekete bir gün kala aldıkları bir haber, organizatörleri şaşkına çevirdi: Erzurum Havaalanı 17 Eylül Cuma günü, inişe müsait olmadığı gerekçesiyle kapatılmıştı. Öküz altında buzağı aramak alışkanlığındaki AP'liler bu haber karşısında, "Tamam, sabote ediliyoruz" diye tepki gösterdiler. Derhal Ulaştırma Bakanına müracaat ettiler. THY Genel Müdürü hemen Ankaraya geldi, Bakanlıkta AP'lilerin de katıldığı bir toplantı yapıldı ve görüldü ki karar, bir pilotun emniyet gerekçesi ile verdiği bir teknik rapor üzerine alınmıştır. Erzuruma acele direktif verildi ve inişi engelliyen pürüzlerin halledilmesinden sonra havaalanı trafiğe tekrar açıldı. AP'liler derin bir "oh" çektiler.

Ancak bu işte şanssızlık AP'lilerin peşini bırakmadı. Bu sefer de Erzurumda bir aksilik çıkmıştı. Miting meydanları için çekilen kurada, şehrin bu çeşit toplantılara en uygun yeri olan Hükümet meydanı, Pazar günü öğleden sonra için AP'ye değil CHP'ye isabet etmişti. Durumu değiştirebilmek için gösterilen çabalar da sonuç vermedi ve mitingin daha küçük bir yer olan Gürcükapısında yapılmasına rıza gösterilmek zorunda kalındı.

Bu arada Erzurum AP teşkilâtı, Demirel için yapılacak mitingin hiç olmazsa Menderese yapılan karşılamalar kadar parlak olmasını sağlamak için uğraşıyordu. Bunun için 40 bin liraya yakın para harcandı, 50'ye yakın araba tutuldu, civar köy, kasaba ve şehirlerden karşılayıcı getirilmek üzere seferber olundu.

Son aksilik, Pazar sabahı ortaya çıktı. AP Erzurum adayı Hami Tezkan, Pazar sabahı, bir gün önce Erzuruma gelen gazetecilerin kaldığı Örnek Palastan bir ara ayrıldı ve dönüşte şöyle dedi:

"— Yahu, dolu yağmaya başladı!"

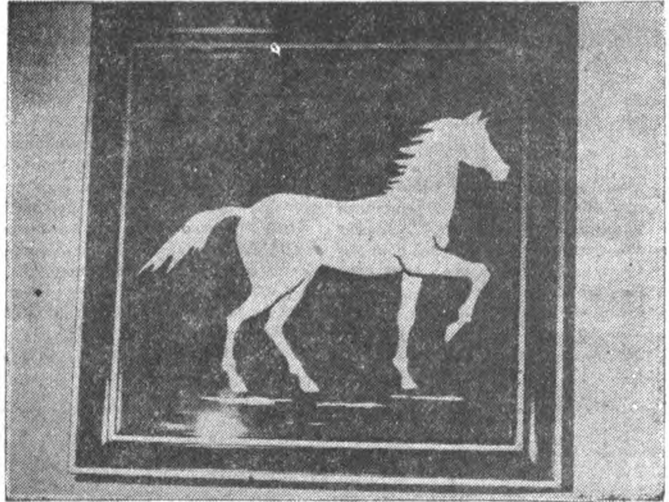
Halbuki o anlarda Demirelin uçağının Ankaradan Erzuruma hareket etmesi gerekiyordu. Meteorolojiden alınan haberler ise hiç de içaçıcı değildi. Erzurum ile Ankara arasında, uçuşu imkânsız kılan hava şartları ve fırtına hüküm sürmekteydi. Nihayet uçak bir saatlik bir gecikme ile hareket etti. Yalnız normal yoldan gidilmiyecek, çok daha güneyden, Kayseri, Malatya, Elâzığ üzerinden çizilen bir rota izlenecekti. Bu rotaya rağmen yolculuk zor geçti. Demirel hanımı ile birlikte yine uçağın en arkasına -Menderesin yaptığı gibi- oturmuştu. Yolculukta hâkim olan unsur korku idi. Uçak sallandıkça ve karanlık bulutlara gömüldükçe renkler atıyor, yürekler titriyordu. Demirel bir ara arkadaşlarının arasında dolaşarak ve espri yaparak moral takviye etmek istedi. Fakat kendi renginin sarılığını da gizliyemediği için bunda pek büyük bir başarı sağlıyamadı.

Ortalama yaş: 13!

Demirel ve arkadaşları uçakta, sağ kurtularak evliya pâyesine erişmekle ahret yolculuğuna çıkmak ihtimalleri arasında sallanıp titrerlerken Erzurumda 180 kadar araba, konvoy halinde, şehre 13 kilometre uzaklıktaki NATO havaalanının yolunu tutmuştu. Kamyonlar, minibüsler ve taksiler, kıratlı bayrağı çekmişler, karşılayıcıları doldurmuşlar ve 1960 öncesi günlerini hatırlatan bir tablo ile yola koyulmuşlardı. Açık kamyonların arkasını dolduran "AP'li vatandaşlar" bir bakımdan çok ilginçtiler. Köylerden getirildikleri anlaşılan bu vatandaşların büyük çoğunluğunun yaşı 11-12'yi geçmiyordu. Daha sonra Havaalanında arabalardan çıkarak etrafa yayılan ve 2000 kişi kadar olan bu topluluğun yaş ortalaması alınsa, herhalde 13 veya buna yakın bir rakamla karşılaşılacaktı. Karşılayıcılardan Hüsnü Gül, AKİS muhabirinin sorusu üzerine, Havaalanına annesinden izin almadan geldiğini açıkladı. Yaşı 9 olan Hayati Ongan ise aynı soruya şu cevabı verdi:

"— Ben anamdan izin aldım."

Bir gün önce AP'liler, karşılama sırasında "sürprizleri olacağını" söylemişler ve ima yollu, Havaalanına birkaç tane besili kırat götürüleceğini ifade etmişlerdi. AKİS muhabiri, Havaalanında Demirelin uçağını beklerken, merakla bu kıratları araştırdı. Neticede kır renkli ve at cinsinden bir hayvan buldu ama, bu bir paytona koşulmuş, mütevazi bir beygirdi. Daha sonra AP'liler aynı şeyi Karstaki mitingte de yapacaklar ve açık bir arabaya koşulmuş bir kır araba beygirini Demirelin karşısına getireceklerdi.

A.P.'nin alâmeti fârikası: "Kır at"

Huysuz ve soysuz çıktı

Demirelin uçağı iki saatlik bir gecikme ile 13.30'da alana indi. Demirel uçağın merdivenlerinde göründüğünde, bir AP'li gırtlağını yırtarcasına bağırdı:

"— İstikbalin başbakanı, varoool!"

Demirel buna cevap olarak sağ kolunu havaya kaldırdı ve gülümsedi. Genel Başkan seçildiği kongrede ve o sıralarda böyle durumlarda Menderesin meşhur pozunu takınarak iki kolunu havalara kaldıran Demirel, son zamanlarda nedense bu jestini değiştirmiştir. Demirel bu gezisinde de bu tu haf selâmı kullandı. Aslında durgun ve cerbezesiz bir adam olan AP Genel Başkanı, coşkun bir tezahüratla karşılaşınca, âniden kolunu havaya kaldırmakta, elinin parmaklarını iyice açmakta ve bir süre böyle durmaktadır. Ancak bu davranış coşkunluğu artıracağına, bir iğreti merak uyandırmaktadır.

Demirel, şehre gideceği 1964 model siyah Dodge otomobile omuzlar üzerinde getirildi. Bir gün önce altıoklu CHP bayrağını takmış olarak Havaalanında Bekatayı karşılayan ve şehre getiren bu otomobile bu defa kıratlı bayrak takılmıştı. Durumu ilgi çekici bularak, arabanın sahibi sinemacı Hasan Güneşle konuşan AKİS'çi, ondan şu cevabı aldı:

"— Ben müstakilim!"

Hasan Güneş, sonra da samimiyetle ekledi:

"— Bindirmediğimiz bir Bölükbaşı kaldı.."

Sâkin bir miting

Demirel, yanındaki Bakanlar ve Genel İdare Kurulu üyeleriyle birlikte, konvoy halindeki arabalarla, miting saatine doğru Havaalanından ayrıldı. Şehre girildiğinde çok garip bir durumla karşılaşıldı. Yollarda tamamen kendi hayatını yaşıyor görünen erzurumlular, bu 180 arabalık konvoya bakmıyorlardı bile. Sanki bu manzarayla günde üç defa karşılaşırlarmış gibi, kanıksamış bir halleri vardı.

Miting meydanına gidilmeden önce şehirde bir tur atıldı. Fakat bir tek şehir sakini bile Demirelin konvoyunu alkışlamadı. Buna karşılık, karşılayıcıları getiren AP arabaları hepbirden klâkson öttürerek fazlasıyla gürültü yapıyorlardı. Konvoyun bu büyük gürültüsüne karşılık sokaklardaki halkın sessiz durmasının sebebi daha sonra anlaşıldı: Erzurumun merkezinde CHP kuvvetli, AP ise zayıftı. AP'liler ise bu tezahürat zafiyetini erzurumluların özelliklerine bağlamaktadırlar. AP Erzurum İl Başkanı Ömer Arı, bu durumu AKİS muhabirine şöyle izah etti:

"— Bizim erzurumlular alkışı sevmezler. Hattâ sayın Menderes de geldiği zaman buna hayret etmiş ve 'Ne o, burayı kayıp mı ediyoruz?' diye sormuştu..."

Konvoy daha sonra Gürcükapısına geldi ve 3-4 bin kişilik bir AP'li topluluğun önünde miting başladı.

Demirel, kürsü olarak hazırlanan plâtforma çıktığı zaman, "Yaşasın istikbalin kudretli başbakanı!" diye alkışlandı. Zaten bu, AP'lilerin Demirele her yerde yakıştırdıkları sıfattır. Demirel alkışlara yine sağ kolunu havaya kaldırarak ve parmaklarını açarak selâm verdi. Bu sırada bir AP'li, ucuna plâstikten yapılma bir oyuncak at takılı bir sopayı Demirele verdi. AP Genel Başkanı, bir zamanların DP saplı meşhur bastonuna benzeyen bu

Adaylarına Göre Partilerin Özellikleri

Siyasi partiler seçime gidiyor. Kim kimdir, kim nedir? Hangi parti hangi sınıflara daha fazla iltifat gösteriyor, yahut hangi partide hangi sınıflar, hangi meslek grupları çoğunlukla temsil ediliyor?

Seçime giren altı partinin adaylarına şöyle bir göz atıldığında ve basit bir hesap yapıldığında ortaya çıkan sonuçlar oldukça ilginç:

Adayları arasında en çok büyük çiftçi bulunduran parti, AP. Bu partinin 450 adayından 42'si çiftçi ve ziraatçi. YTP, 41 çiftçi ile AP'yi çok az farkla izliyor.

En çok müteahhit ise MP'de: 22 tane. MP'yi 16 müteahhitle YTP ve 13 müteahhitle AP -bu 13'ten ikisi Süleyman Demirel ile Mehmet Turgut- izliyor. Bu partilerdeki müteahhit bolluğuna karşılık, CHP'de 2, TİP'de ise 3 müteahhit aday yer almıştır.

MP, fabrikatör ve tüccarlara da en çok teveccüh gösteren siyasî partimiz.. Bu minik partinin adaylarından 88 tanesi bu meslek grupuna giriyor. Bölükbaşının partisini YTP 66, CKMP 57 ve AP 50 fabrikatör ve tüccarla takip ediyor. Tüccar ve fabrikatör sayısı CHP'de 41, TİP'de ise 7.

Emekli subayların temerküz ettiği parti ise CKMP. Bu partinin aday listelerinde 48 emekli subay yer almış.

CKMP, felsefe ve tarihle uğraşanlara da en çok yer veren parti. Türkeş, milliyetçiliğin ve mukaddesatçılığın felsefî labirentlerinden çıkabilmek veya daha fazla gömülebilmek için olacak, 5 filozof ve tarihçiyi listelere yerleştirmiş.

İktisatçı ve hukukçu aday bakımından ise rekor CHP'de. CHP 12 iktisatçı ve 173 hukukçu ile diğer partileri epey geride bırakmış.

Müsbet ilme dayanan mesleklerde yine CHP önde. CHP adaylarından 77'si mühendis, doktor, dişçi, veteriner ve kimyager. Bu meslek grupunda AP, CHP'yi 8 farkla izliyor.

Din adamından aday göstermede ise MP birinciliği kimselere bırakmamış! Bölükbaşı listelerin görünür yerlerine 3 din adamı yerleştirmiş. AP ve CKMP birer din adamı aday ile Bölükbaşıyı takip ediyorlar. CHP ve TİP'de bu çeşit aday yok.

Ev kadınından aday rekoru 7 tane ile CHP'de.

Listelerinde en çok işçi bulunduran parti ,TİP. TİP'in 88 adayı işçi. TİP en çok sendikacı adaya sahip olma rekorunu da elde bulunduruyor: 37 tane. Sanatçılar da en çok TİP'den aday olmuşlar. TİP adaylarından 4'ü ressam, müzisyen ve artist.

TİP'de 3 muhtar ile 1'de arzuhalci aday listelerine girmiş.

Adayları arasında bir de antrenöre yer veren tek parti, bir zamanların "Ülkü ve Kültür Birliği" tasarısının sahiplerinin partisi olan CKMP.

Bütün bu meslek gruplarında sayı bakımından geride kalan parti, Alicanın renksiz YTP'si. Bu partinin aday sayısı bakımından önde bulunduğu tek meslek, malî müşavirlik. YTP adaylarının 14'ü Alicanın meslekdaşı, yâni maliyeci..

şapayı salladı durdu.

İlk konuşmayı Sanayi Bakanı Ali Naili Erdem yaptı. Bütün ferasetini gösteren Erdem, konuşmasının yarıdan fazla kısmında erzurumluların ne kadar dadaş, ne kadar kahraman, ne kadar mert olduğunu sayıp döktü ve:

"— Bana, nerede oturmak istersin diye sorsalar, Erzurum derim. Çünkü erzurumlular merttir" gibi parlak bir de inci döktürdü.

Erdem, Cenabıhak ve Allah sözünü sık sık savurduğu konuşmasında Plânın aleyhinde, eski tarz plânsız fabrika inşaatının lehinde bir ifade kullandı ve:

"— AP'nin hedefi, en az 20 şeker fabrikasıdır" dedi.

Erzurumlulara seçim hediyesini de:

"— Huzurunuzda arzediyorum: İnşallah, 1966 yılında Erzurumda çimento fabrikası kurulacaktır!" diye sundu.

Erdemden sonra konuşan CKMP'den transfer Seyfi Öztürk, eski Köy İşleri Bakanlığının verdiği alışkanlıkla, sadece köyden ve "CHP'nin köye nasıl ihanet ettiğinden" söz etti. Öztürk bu arada bir de palavra sıktı, CHP iktidarlarının 4 yılda 3000 köye içme suyu götürdüğünü, oysa sadece IV. Koalisyon Hükümeti devrinde 3000 köye içme suyu götürüldüğünü iddia etti.

Kullanılmış mizansen

Daha sonra dini konulara geçen Öztürk, memlekette her şeyin başında mânevi kalkınmanın geldiğini söylerken, meydanın hemen yanındaki caminin minaresindeki hoparlör çalıştı ve bir içli ezan sesi etrafa yayıldı. Oysa saat henüz 15'ti ve ezan saati gelmemişti. Öztürk görevini başarı ile yerine getirdi. Çok hürmetkâr bir tavır takınarak:

"— Ezan var, müsaade ederseniz ezanı muhammediyi dinleyelim" dedi.

Doğrusu bu, çok tesirli olmuştu. Demirel de ellerini önünde kavuşturmuş, en terbiyeli tavrı ile önüne bakıyordu. Ezan uzadıkça uzadı. Bir ara, plâtformun üzerinde duran Öztürkün dudakları dua eder tarzda kıpırdamaya başladı. Bu, tesirini göstermişti. Etraftan "Allaaah" sesleri yükseldi. Herhalde mitingin spesiyalitesi bu idi..

Bundan sonra Öztürk daha mütecaviz bir konuşma tarzı tutturdu, reform isteyen CHP'nin, "40 yıldır başını değiştiremediğini" ileri sürdü ve:

"— Eğer bu millet, ortanın solundayız diyenlere oy verirse, şu tabyalarda yatan ecdadının kemiklerini sızlatır" dedi.

Konuşmasını:

Kulağa Küpe...

İftira

Herkes A.P.'yi fikirsizlikle itham ediyor. Ne iftira! Ama "Pahalılık sıhhat âlâmetidir", "Bizim siyaset felsefemiz kanun hâkimiyeti kurmaktır" veya "Biz her gün bir iktisadî program tatbik ederiz" tarzında incilerin sahibi Süleyman Demirelin -nam-ı diğer Muhteşem Süleyman- tepesi bir atacak, verecek iftiracıların ağızının payını:

Bizim fikriyatımız fikirsizliktir!

Haydi bakalım, kalksın o zaman İsmet Paşa bu cevabın altından..

"— Siyaset bir aldatmaca yarışı değil, bir hizmet yarışıdır" diyerek, kendi konuşma tarzı ile kıyaslanınca espri haline gelen çok ciddi bir lâfla bağladı.

Öztürkten sonra kürsüye çıkan Hasan Dinçer "millî birlik ve beraberlik"ten başka birşeyden bahsetmiyerek, eski mûtedil şahsiyetini devam ettirdiğini gösterdi.

Nihayet sıra Genel Başkandaydı. Cevat Önder tarafından "10 Ekim sonrasının muktedir başvekili" diye tanıtılan Demirel, konuşmasının büyük bir kısmını kâğıttan, monoton ve kötü bir tempo ile okudu. Arada sırada "Cenabıhak", "İktidar AP'nindir" gibi lâflar etmese, hiç alkışlanmıyacaktı. Topluluğun, Demirelin şahsında ve özelliklerinde kitleleri peşine takabilecek cerbezeli lideri bulamadığı derhal hissedildi. Ancak şu var ki, Demirel bu ilk miting konuşmasında, "Allah" sözünü lüzumlu lüzumsuz kullanması hariç, diğer AP'lilere göre seviyeli, daha doğrusu "mutedil"di. Belirli fakat zayıf bir mantık açısından, petrol, toprak reformu ve işçi meseleleri dışındaki kendisi için tehlikesiz konulara şöyle bir dokundu.

Demirelin Erzurum ve Karstaki konuşması hemen hemen şu esasa dayanıyordu:

"— Türkiyenin halkı, fakiri ve zengini ile çok dertlidir. AP bu halkın partisidir. Onun içinden gelmiştir. Herhangi bir iktisadi sınıfı diğeri aleyhine korumayacaktır. Kitle partisidir. Türkiyenin meselelerini sadece bu şekilde halkın içinden gelmiş hükümetler halledebilir. Onun için, milletin AP'yi 10 Ekimde mutlaka iktidara getirmesi gerekmektedir.."

Demirel konuşmasının bir kısmını da orduya ayırmayı unutmadı ve:

"— Size şerefli Türk Ordusundan bahsedeceğim. Türk Ordusunun büyük bir topluluğu da buradadır, sizlerin arasındadır, sizlerle yanyanadır" diyerek, kendi partisiyle ordunun yanyana olduğu şeklinde iyimser bir hava yaratmağa gayret etti.

Orduyu "muhabbet ve saygı ile selâmladıktan" sonra da sözü gençliğe getirdi. Yakın arkadaşı Mehmet Turgutun son günlerde uğradığı hücumlar Demirele fazlaca tesir etmiş olacak ki, "Gençliğin Anayasa dışına çıkmasının hoş karşılanamıyacağı" kabilinden genel, fakat târizkâr sözler etti. Ancak AP'nin, menfaat mukabili her zümrenin desteğinin sağlanabileceği şeklindeki peşin hükmü burada bir defa daha kendini gösterdi ve Demirel, "AP iktidara gelince üniversite gençliği için sonsuz imkânlar açılacağını" bildirerek bu konuyu kendince tatlıya bağladı.

Konuşmasının son kısmını irticalen tamamlamaya kalkan Demirel, "Türkiyenin hiç bir yerinde türk köylüsü bu durumda olmaktan çıkarılacaktır" tarzında müthiş cümleler kurarak hitabetteki dehşetengiz kaabiliyetini, kendisini çok merak eden erzurumlulara gösterdi!

Mitingten sonra, AP Genel Başkanı ve beraberindekiler, 1950-60 arasında müteahhitlikten milyoner olan bir iş adamının lüks lokantasında "içkisiz" olmasına itina gösterilen bir akşam yemeği yediler.

Birisinin karikatürü

Ertesi gün Demirel ile refakatindekiler ve gazeteciler Karsa gittiler. Yolda kazalara uğrayan, kapalı salon konuşmaları yapan AP Genel Başkanı bol bol "halkla temas ve vatandaşlarla sohbet" örneği verdi. Karaçuhada, pancar mübayaa merkezinde AP'li köylüler derhal Demirelin etrafını sararak şikâyete başladılar: Pancar teslim alan memur kendilerinin ilgini, kemiğini kurutuyor, eziyordu. Çok sinirlenmiş görünen Demirel, memurun suçunu sordu. Köylüler:

"— Pancarımızı geç alıyor, bizi buralarda bekletiyor, işimizden gücümüzden ediyor" dediler.

Demirele bu kadarı kâfiydi. Memuru, küçümseyen bir edayla çağırdı ve

hemen oracıkta ifadesini alıverdi. Memur, pancarları kabul etmemesini şöyle izah etti: Daha pancarı götürecek vagonlar gelmemişti. Eğer vagonlar gelmeden pancarları kabul ederse, çok fire oluyordu. Üstelik kendisine bu yolda muamele yapması için verilmiş emir vardı.

Köylüleri memnun etmeyi ve oralarda kendisi hakkında anlatılacak bir "menkıbe" için malzeme vermeyi kafasına koymuş görünen Demirel:

"— Peki, yazılı emir var mı?" diye sordu.

Memur:

"— Var" dedi.

Bu arada, Sağlık Bakanı Faruk Sükan memurun yanına yaklaşmıştı. Meseleyi bilmeyen Sükan, köylülerin bir memuru şikâyet ettiklerini derhal anladı ve o da memuru bir güzel haşladı. CHP'nin ve memurların köylüyü ezdiğini seçim sloganı olarak kullanan AP yetkilileri, önlerine çıkan meselenin sloganlarına uymadığını anlamışlar, fakat memura yüklenmekten yine de kendilerini alamamışlardı.

Demirel neticede, memuru Sanayi Bakanına havale etti. Tekrar yola düzülündü.

Ancak, etrafındakilere ve gazetecilere başarılı bir örnek veremediğini farketmiş olan Demirel, Hasankale yakınlarında bir vatandaş grupu ile karşılaşınca, hemen arabadan indi ve onlara sordu:

"— Burada en çok ne yetişir?"

"— Patates!" cevabını verdiler.

Konuşmanın tam bu noktasında, Erzurumun listebaşı Cevat Önder, bölgesine hizmet fırsatı yakalamış olmanın sevinci içinde atıldı:

"— Beyfendi, hasankaleliler patates fabrikası istiyorlar!"

Demirel lâfı anlamadı ve Önderin suratına baktı. Beriki yaptığı gafı anladı ve düzeltti:

"— Şey.. Nişasta fabrikası..."

Bu, çok yakın zamanda içine girileceği anlaşılan "fabrika vaadi spekülasyonu"nun örneklerinden biridir. Bu örneklerle birlikte AP'lilerin Plân aleyhindeki sözleri de sertleşmekte, genişlemekte ve artmaktadır.

Vaad furyası

AP'liler Karsta tam bir hüsrana uğradılar. Günlerdir reklâmı yapılan mitingin müşterisi 1000 rakamını zor geçiyordu. Üstelik bunların bir kısmının göğsünde altıoklu rozet vardı. Bu yüzden olacak, Demirel, Kars konuşmasını çok kısa kesti, Erzurumdaki lâflarını şöyle bir tekrarladı. Konuşmasının sonunda ise AP'lilerin bu kampanyada yepyeni bir buluşmuş gibi ortaya attıkları, aslında ise çok eski ve acı sonuçları yaşanmış olan "pırıltılı vaadle oy isteme" metoduna başvurdu. Ümitsizlik dolu bir sesle:

"— Kars, 10 Ekimde milletin AP'ye göstereceği teveccühe katılmaktan kaçınmamalıdır. Karsa deri sanayii kuracağız, hayvan sanayii kuracağız, yün ve iplik sanayii kuracağız..." dedi.

Demirelin 19 Eylülde başladığı seçim gezisi bu şekilde devam etmektedir. Demirel bu gezide de başarısız bir kopya olmaktan ileri geçememiştir. AP liler, bir başka lidsrin mazide yaptığı herşeyi Demirelin de aynı "becerikli-lik"le yapmasını istemektedirler. Ancak bu, çok yanlış bir hesaptır. Demirel, "orijinal"ine hiç benzememektedir. Birçok bakımlardan, "orijinal"inin tersidir. Meselâ hitabeti zayıftır, kitleleri sürükleme gücü yoktur. Kendi şahsiyetini bulup, istikametini kendine uygun bir şekilde tayin edemezse, yakın bir zamanda silinecek, başarısız bir kopya olmaktan ileri gidemiyecektir. Üstelik, adı üzerinde çok iddia ileri sürüldüğü ve hasletleri şişirildiği için, seçim yüzünden mecburen yakından temas ettiği AP kitlesi üzerinde, seçimlere dahi tesir edebilecek bir hayal kırıklığı yaratacaktır. Mitinglerden sonra Erzurum ve Karsta bunun belirtileri görülmeye başlanmıştır.

İnönü Malatya yolculuğundan önce Esenboğada
Kampanya başlıyor

C. H. P.

"Paşamızı görmek istiyoruz!"

CHP'lileri Malatyadan Elâzığa götürmekte olan otomobil, Fırat nehri üzerindeki Kömürhavza köprüsünü geçtikten sonra birdenbire durmak zorunda kaldı. Musapalas köylüleri, ellerinde bakraçlarla yolun ortasına dizilmişlerdi. Otomobil durur durmaz, sağ ön kapıya atılan köylülerden biri, nefes nefese, heyecan dolu bir sesle:

"— Paşamızı görmek istiyoruz!" dedi. Sonra dikkatli nazarlarla otomobilin içindekileri taradı. Paşa yoktu. Otomobilde bulunan bir CHP'li bu orta boylu, esmer, düzgün konuşan yağız vatandaşa, Paşanın az önce bu yoldan geçip Elâzığa ulaştığını söyledi. Yağız vatandaş:

"— Sahiden. Paşamız bu yoldan geçti mi?" diye sordu.

İnönünün az önce, hanımıyla birlikte bu yoldan geçtiği yeniden kendisine anlatıldı. Sevinçten gözleri parıldayan yağız vatandaş:

"— Paşamıza söyleyin, vakti olursa buraya tekrar uğrasın. Onu hem yakından tanımış olur, hem de kendisine, kendi elimizle hazırladığımız ayranımızı ikram ederiz".dedi.

Sonra da ekledi:

"— Sizden az önce buradan geçen otomobildekiler, Paşamızın buraya ka-

dar gelmiyeceğini söylemişlerdi de.."

Otomobil yoluna hızla devam ederken, köylüler, bakraçları ellerinde, ağır ağır, yolun kenarındaki kahveye doğru yürüdüler.

CHP heyeti Elâzığa vardıktan sonra öğrenildi ki, İsmet İnönünün Musapalasa uğramayacağını söyleyen ve CHP aleyhinde propaganda yapanlar AP'lilerdir. Olay, CHP'nin dev gibi kuvvetli olduğu bölgelerde dahi AP'lilerin giriştikleri propagandayı ortaya koyması bakımından ilgi çekicidir. AP'liler, yalana dayanan propaganda usûllerini buralarda da uygulamakta bir sakınca görmemişlerdir.

Elâzığlılar, CHP heyetini yolda, otomobillerle, şehre girmeden önce karşıladılar. Heyet şehre girdiğinde saat 10'a geliyordu. Şehrin her tarafı, altıoklu bayraklarla süslenmişti. Şehirde âdeta bir bayram havası vardı. Halk yollara dizilmişti. İnönü, eşi ve beraberindekiler CHP İl Merkezine geldiklerinde, parti binası tıklım tıklımdı. Ancak polisin yardımıyla içeriye girilebildi.

Dikkate dâvet

İnönü ,partililerle sohbet ettikten sonra civar illerden gelen heyetleri kabul etti. İnönünün Malatyadan Elâzığa geçeceğini duyanlar, otomobillerle Elâzığa gelmişlerdi. İnönü, mitingin başlama saatine kadar Bingöl, Diyarbakır, Tunceli, Gaziantep ve Sivastan gelen heyetlerle ayrı ayrı görüştü, dertlerini dinledi.

Miting saat 14'de Hürriyet Meydanında başladı. Eski tarz ahşap bir binanın balkonu altıok ve ayyıldızlı bayraklarla süslenmişti. Miting alanı hıncahınç dolmuştu.

Kısa bir takdim konuşmasından sonra İnönü, saat tam 14'te balkona çıktı. Halkı eliyle selâmlıyor, vatandaşlar buna, bir ağızdan "İsmet Paşa çok yaşa!" diye tempo tutarak mukabelede bulunuyorlardı. Halkın coşkun tezahüratı İnönünün konuşmaya başlamasını geciktiriyor, miting alanında dalgalanmalar görülüyordu.

CHP Liderinin yarım saatten fazla süren konuşması sık sık, şiddetli alkışlarla kesildi. İnönü, dört yıllık çalışmanın muhasebesini yapıyor ve şöyle diyordu:

"— AP Başkanı, pahalılığın sıhhat alâmeti olduğunu ilân ediyor. İktisadi felsefelerinin her gün, şartlara göre bir başka politika takip etmek olduğunu iftiharla bildiriyor. Bu tutumun plânlı kalkınma usûlü ve mesleği ile uyuşması mümkün, ciddi bir tarafı var mıdır? Bu, onbeş senedir plân aleyhinde işittiğimiz sözlerin bir yeni şekilde ifadesidir. Anlaşılıyor ki zihniyet aynıdır. Ellerine tam fırsat geçtiği vakit Plânı ne şekilde kuşa çevireceklerini kimse bilemez. Benim görevim, vatandaşlarımı, işin başında Türkiyenin kalkınması ve kalkınma plânı üzerinde dikkatli bulunmaya dâvet etmektir."

"Dağbaşını duman almış.."

CHP'nin dinç Genel Başkanı İnönü, 24 Eylülde 82'sine girecektir- haftanın başında Pazartesi günü bir THY uçağı ile Malatyaya indi. Uçak alana indiğinde saat 11.25'di. Alan, Genel Başkanı karşılamağa gelenlerle

C.H.P. Lideri İsmet İnönü Malatyada halk arasında
"Ya ya ya, şa şa şa, İsmet Paşa çok yaşa!"

Malatya caddelerinde Jeep üzerinde İnönü
Halk için halkla beraber

tıklım tıklım doluydu. Alanın bu halini gören bir gazeteci dayanamayıp, şöyle dedi:

"— Herhalde şehirde kimse kalmadı.."

İnönü, eşi ve beraberindekiler bir kamyonetle şehre doğru yola çıktılar. Konvoyun boyu o kadar uzundu ki, en arkadaki otomobiller, Genel Başkanın yola çıkışından ancak bir süre sonra hareket edebildiler. Yolun kenarına dizilen malatyalılar, CHP'nin seçim kampanyasını açmak için gelen İnönüyü çiçek yağmuruna tutuyorlardı. Havaalanından şehre ancak 1 saat 15 dakikada gelinebildi. Malatyalılar, "Babamız, hoş geldin!" diyerek kamyonete atılıyorlar, sonra da bir ağızdan. "İsmet Paşa çok yaşa!" diye tempo tutuyorlardı. CHP İl Merkezinin önü ana-baba günüydü. Civardaki evlerin balkon ve pencerelerinden sarkan kadınlar, konvoya karanfil yağdırıyorlardı. İnönü ve beraberindekilerin İl Merkezine girmeleri bir hayli güç oldu. Vatandaşların sevgi gösterilerinden polis yardımıyla kurtulan İnönü, İl Merkezine girdikten sonra pencereye çıkarak, kısa bir konuşma yaptı ve saat 14'te başlayacak mitingde uzun uzun konuşacağını vaadetti.

Hükümet Meydanında yarım saatten fazla süren miting, tek kelimeyle muhteşem oldu. Alanı dolduran onbinlerce malatyalı, CHP Genel Başkanını bağırlarına bastılar. Sık sık alkışlarla kesilen konuşması bittikten sonra vatandaşlar İnönüyü kürsüden indirmediler, dertlerini ve dileklerini dile getirdiler. En büyük arzuları Malatyaya bir Üniversite yapılmasıydı.

İnönü, eşi ve beraberindekiler geceyi Malatyada geçirdikten sonra, ertesi sabah saat 7'de tekrar Malatyaya dönmek üzere, Elâzığa hareket ettiler.

Pahalılık

Bir savunma örneği

Maliye Bakanlığı tarafından, geride bıraktığımız hafta Cumartesi günü gazete bürolarına dağıtılan 3,5 sayfalık matbu açıklamayı inceleyenler, bunun bir açıklamadan ziyade klâsik bir "suç atma" niteliği taşıdığı hükmüne vardılar. Günlerdir beklenen açıklamada, Maliye Bakanı İhsan Gürsan, Devlet Plânlama Teşkilâtının o haftanın başlarında basına aksetmiş olan raporunda belirtilen enflâsyon tehlikesini yuvarlak sözlerle geçiştiriyor, fiyat artışlarının varlığını kabul etmekle beraber, bunun günahını, geçen yılki ekonomik durgunluk sırasında alınan tedbirlerin sırtına sarıyordu. En çok açıklık isteyen bir konuda, kabahati bir önceki hükümete yüklemek gibi, klâsik savunma yoluna gidilmişti.

IV. Koalisyon Hükümeti daha resmen ilân edilmeden Maliye Bakanlığında teftişlere başlayan ve memurlara kendini "Ben yeni Bakanınızım" diye tanıtan İhsan Gürsan, herhalde, ileride kulaklarının çınlatılması için bir vesile teşkil edecek bu açıklamasında, ilk sekiz aylık devre ortalamasına göre toptan eşya fiyatları genel endeksinin bir önceki yıllara nazaran 1962'de yüzde 6,5, 1963'de ise yüzde 5 oranında arttığını itiraf ediyor ve şöyle bir inci savuruyordu: "Fiyatlardaki her yükselmeyi bir istikrarsızlık karinesi sayarak derhal şümullü ve mübalâğalı tedbirler tatbikine tevessül eylemenin ekonomide sebepsiz yere bir dengesizlik yaratabileceğini de unutmamak gerekir."

Tehlike çanları

Matbu açıklamanın basına dağıtılmasından birkaç gün önce, birgün, Plânlama Teşkilâtı Müsteşarı Memduh Aytürün telefonu uzun uzun çaldı. Ahizeyi kaldıran Aytür, karşısında Maliye Bakanını buldu. AP'li Maliye Bakanı İhsan Gürsan, kısa bir sohbet faslından sonra hemen konuya geçti: Devlet Plânlama Teşkilâtının, ekonomimizin genel durumuyla ilgili olarak geçen ay Hükümete verdiği rapor basına nasıl intikal etmişti? Plânlama Teşkilâtı Başbakanlığa bağlı bir müesseseydi. Nasıl olurdu da uzmanlar, Hükümet yetkililerinin demeçleriyle çelişen demeçler verebilirlerdi?

Memduh Aytürün Bakana cevabı şu oldu:

"— Beyfendi, basına açıklanan bir rapor yok. Gazeteci arkadaşlar sordular, ben de fiyatların gösterdiği gelişmelerin endişe verici olduğunu söyledim. Bunun için tedbir alınmalıdır, dedim. Tedbirlerin neler olabileceğini bir raporla Hükümete bildirdik, dedim. Hepsi bundan ibaret. Gazetecilere söylediklerimi şimdi de size tekrarladım."

Dostça bir hava içinde geçen bu telefon konuşmasından sonra Maliye Bakanı, Plânlamanın Hükümete verdiği raporu yorumlayan uzmanları yalanlarcasına, bir açıklama hazırlamaya koyuldu. O gün kendisini telefonda arayan gazetecilere ise, yazılı bir açıklama yapılacağını söyledi. Bakanlıkta, ender rastlanan bir telâş hüküm sürüyordu. Gürsan Müsteşarla görüşüyor, Genel Müdürleri devamlı olarak toplantıya çağırıyordu. Öyle bir açıklama yapılmalıydı ki, hem Plânlama Teşkilâtı yetkililerinin gazetelerde yayınlanan yorumları iflâs etsin, hem de vatandaşlara -tabii daha çok seçmenlere- güven versin. Bakana göre,

Plânlamanın Hükümete verdiği rapor ve seçime çok az bir zaman kala bu raporun kendilerinden yana olmayan gazetelerde yayınlanması bir tertipti, hem de siyasî bir tertip.

Rakamların dili

Oysa, Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarının görüşü kesindir. Hükümete sunulan raporda, fiyat hareketleri üzerinde ciddi olarak durulması gerektiği belirtilmekte, derhal alınması lâzımgelen tedbirler sıralanmaktadır. Fiyatların 1965'in sekiz aylık uygulamasında yüzde 8,2 oranında bir artış gösterdiği, gerekli tedbirlerin alınmaması halinde bu artışın yıl sonunda rahatça yüzde 10 oranını aşacağı ifade edilmektedir. Rapora göre, sekiz aylık uygulama itibariyle, 1964 yılının fiyat endeksi Ocakta 274, Şubatta 277, Mart ta 271, Nisanda 270, Mayısta 273, Haziranda 268, Temmuzda 263, Ağustosta 261'dir. 1965'in fiyat endeksi ise Ocakta 285, Şubatta 287, Martta 286, Nisanda 288, Mayısta 292, Haziranda 293, Temmuzda 289, Ağustosta 293'dür. Yurdumuzda genel olarak fiyat hareketleri Mart ayına kadar artmakta, Eylülə kadar düşmekte, sonra tekrar yüselmektedir. Oysa, 1965 fiyat endeksi Nisana kadar istikrar, Mayıs ayında bir kıpırdama, Temmuzda istikrar, Ağustosta ise üzerinde önemle durulacak bir artışı göstermektedir. Ağustos ta fiyat düşmesi gerekirken, 4 puanlık bir artış göze çarpmaktadır.

Raporda bundan başka, bu artışın 4 Ağustos 1958 istikrar kararından sonra en ciddi artış olduğu kaydedilmekte ve derhal tedbir alındığı takdirde, yıllık fiyat artış ortalamasının yüz de 8,5 oranında tutulabileceği izah edilmektedir. Bu durum, "Enflâsyonist baskı vardır" şeklinde nitelendirilmek tedir. Tedbirler hızla uygulanmazsa, bu baskının 1966'yı da etkisi altına alabilecek güçte olduğu bildirilmektedir.

Bu arada, geçinme endekslerinde de son aylarda artışlar olduğu, Ağustosta, Hazirana nazaran İstanbul ve Ankara geçinme endekslerinde 5 puanlık yükselme tespit edildiği de ifade edilmektedir.

Rapora göre, 5 Eylül 1964 de 6 milyar 334 milyon 316 bin 257 lira olan emisyon hacmi, 1965'in aynı tarihinde 728 milyon liralık bir artışla 7 milyar 62 milyon 523 bin 500 liraya yükselmiştir. Bundan başka, bütçe gelirlerinin harcamalara nazaran düşük olmasının da ekonomi üzerinde bazı olumsuz etkiler yarattığı ileri sürülmektedir.

Raporda geniş şekilde yer verilen tedbirler genel olarak üç grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, mali politika alanında süratli bir şekilde gelir yükseltici kararlar alınması veya bütçede özellikle cari harcamalarda tasarrufa gidilmesi gerektiği bildirilmektedir. İkinci grupta, para politikası konusunda Merkez Bankasının hazineye kısa vadeli avanslarıyla banka kredileri üzerinde tedbirler alınması lâzımgeldiği ifade edilmektedir. Nitekim, hazinenin Merkez Bankasından aldığı kısa vadeli avans yüzde 5'den 10'a çıkarılmıştır.

Üçüncü grupta ise, dış ticaret alanındaki dengesizliği giderici çareler aranması öngörülmektedir.

Bir inci daha

Plânlama Teşkilâtının raporunun gazetelerde yer aldığı gün basın mensuplarının bu konuda Başbakan Yardımcısı ve AP Genel Başkanı Demirele yönelttikleri soruya aldıkları karşılık ise hayli eğlenceli oldu. "Sekiz ay içindeki fiyat artışlarını nasıl karşılıyorsunuz?" sorusuna Demirel, güleç bir eda takınarak, şu cevabı verdi:

"— İktisadi olayları kısa peryodlar içinde mütalea edemeyiz. Hayat seviyesi her memlekette artar. Paniğe kapılmamak gerekir. Gelişen ve genişleyen her ekonomide bunlar olabilir. Karşı tedbir alınabilir. Bunlar sıhhat ifadesidir. Memlekete istikrar geldiği takdirde piyasaya para çıkacak, tabii ki fiyatlarda kıpırdanma olacaktır."

İhsan Gürsan
"Atma Recep.."

Bu cevap, AP Genel Başkanı Demirelin, Devlet Plânlama Teşkilâtı raporlarını ne derece ciddiye aldığını apaçık göstermektedir.

Başbakan Ürgüplünün de gazetecilerin aynı konudaki sorularına buna benzer bir cevap vermesi doğrusu ilgi çekicidir. Ürgüplünün, "Enflâsyon tehlikesi olduğu söyleniyor, ne dersiniz?" sorusuna verdiği cevap aynen şudur:

"— Fiyat yükselişinin Hükümeti bir enflâsyona götüreceği hususunda tehlike görmüyorum. Fiyatların daha da yükseleceğine kani değilim. Eğer bu fiyat artışı vatandaşların satınalma gücü neticesi ise, endişe edilmemesi gerekir."

Plânlamanın işaret ettiği enflâsyon tehlikesinin bir başka belirtisi, tedavüldeki para miktarında geçen yıla oranla birbuçuk milyara ulaşan artıştır. Bu yükseliş, emisyon tarihimizde rekor teşkil edecek bir yükseliştir. Tedavüldeki para miktarı 7 milyar 64 milyon liraya yükselmiştir. İstihsaldeki artışın emisyonda kırılan rekoru karşılayabilecek seviyeye ulaştığı ise şüphelidir.

Bundan başka, önümüzdeki yıl bütçe açığının 2,5 milyarın üstünde olacağının ortaya çıkması, bu emisyonun kolay kolay kapatılamıyacağını göstermektedir. Meclisin son çalışma günlerinde, sonu nereye varacağı hesaplanmadan alelâcele çıkarılan kanunların uygulamasının yaratacağı dengesizliği gidermek hayli güç olacaktır. Gerçi Devlet Plânlama Teşkilâtı, bu dengesizliği gidermek amacıyla, alınması gerekli tedbirleri Hükümete bildirmiştir. Bu tedbirler arasında, vergilerde yeniden bazı düzenlemeler ve cari masraflarda hatırı sayılır ölçüde kısıntılar yapılması bulunmaktadır. Fakat bu, nihayet bir tavsiyeden ibarettir ve bu gidişle, kâğıt üzerinde kalmağa mahkûmdur.

Başbakan Yardımcısı Demirelin, seçimler arefesinde böyle tedbirler alınmasına yanaşmayacağı, seçim kampanyası sırasında edilen sözlerden anlaşılmaktadır.

Bu durum, seçimlerden sonra iktidara gelecek partilerin ne gibi güçlüklerle karşı karşıya kalacağını şimdiden apaçık göstermektedir. Devlet Plânlama Teşkilâtının alınmasını istediği tedbirlere kulak asılmazsa enflâsyon bütün ağırlığıyla, bir kâbus gibi, memleketin üzerine çökecektir.

XXVI

Heyecanlı bir ay geçiriyoruz — Menderes odunlardan aday imal ediyor — Listelerde siyasî turistler — İsmet Paşayla İzmire gidiyoruz ve Tirede bir nutuk çekiyorum — Seçim günü İsmet Paşa - Fatin Rüştü çekişmesi — 27 Ekim gecesinin unutulmaz hikâyeleri ve halk C.H.P.'nin kapısında "İktidarı aldık" diye bağırıyor

Hapishaneden çıktığımda kendimi kesif bir politika faaliyetinin içinde buldum. Hani, bu arada evde oturamadım desem yalan olmaz. 25 gün sonra 1957 seçimleri yapıldı.

O seçimlerde D.P. milletin karşısına tam bir fütursuzlukla çıktı. Ne seçim beyannamesi, ne program, ne aday tesbitinde makul bir ölçü.. Adnan Menderesin "Ben bu millete odunu aday göstersem onu seçtiririm" sözü bilinir. 1957 seçimleri bu prensibin örnek bir tatbikatı sayılsa yeridir. Çok yerde bir takım odunlar milletvekili seçildiler. Ama keşke seçilmeseydiler. Zira âkibetleri, odundan milletvekillerinin âkibeti ne olabilirse o oldu.

Ekim ayının ilk günlerinde Pembe Ev kaynadı. Mektuplar, telgraflar.. Tabii bunlar hep, adaylıklarla ilgiliydi. C.H.P.'nin seçim şansı artmış bulunduğu için adaylık heveslileri de çoğalmıştı. Listeler tanzim edildikten sonra telgrafların mahiyeti değişti. Her il, İsmet Paşayı istiyordu. Bütün illerden gelen talep aşağı yukarı şuydu: Zaferi kazanmamız için her şey hazır, bir de İsmet Paşa gelirse milletvekillikleri bizimdir.. Teşkilât kendine güveniyordu ama, ismet Paşasız da olamıyordu. İsmet Paşa o günlerde, Trabzona gidişinin arefesinde, biz kendisini kapının önünde uğurlarken yarı şaka, yarı ciddi:

"— Bakalım, ben olmasam ne yapacaklar.." dedi.

İsmet Paşanın o günden sekiz sene sonra, bugün de aynı suali kafasından geçirmediğine kalıbımı basamam. Belki de bundan dolayıdır ki partisini fikriyatı belli, yeri belli bir siyasî teşekkül haline getirmeyi ciddi şekilde arzulamaktadır.

Bu seçimlerin arefesinde en eğlenceli dakikaları D.P.'nin aday listelerini radyodan dinlerken geçirdiğimi hatırlıyorum. Bana anlattıkları, Celâl Bayarla Adnan Menderesin bu listeleri başbaşa verip, bazen kendi el yazılarıyla, yani eski türkçe harflerle tanzim etmiş olduklarıdır. İstediklerini istedikleri yere koymuşlar, istemediklerini istemedikleri yerden silmişler. Tıpkı, tek parti devrinde Atatürk ile İsmet Paşanın yaptıkları gibi..

Ben, o devir listelerinin tanzim tarzının hikâyesini İsmet Paşadan duymuşumdur. Onlar da başbaşa verirler, kendi el yazılarıyla milletin seçeceği mebusların listesini hazırlarlarmış.

"— Ya, Genel Sekreter?" diye sordum.

İsmet Paşa güldü:

"— O da bunları not ederdi.."

Sonra, daha ciddi ilâve etti:

"— Tabii, onun da fikrini alırdık. Zaten yanımızda bulunurdu.."

Ben D.P.'nin âkibetinde hep, Menderesin ve bilhassa Celâl Bayarın hangi Türkiyede yaşadıklarının farkına bir türlü varamamalarının en büyük rolü oynadığına inanmışımdır. Celâl Bayar Cumhurbaşkanı olduktan sonra daima, yalnız pozları itibariyle değil, idaresinin dış görünüşü bakımından da kendisini Atatürke benzetmeye heves etmiştir. Atatürkün hükümet idaresini İsmet Paşaya bırakması gibi Başbakan Menderese yetki tanımıştır. Atatürkün iplerin ucunu daima elinde tutması gibi iplerin ucunu elinden kaçırmamaya gayret etmiştir. Atatürkün, dar zamanlarında İsmet Paşanın yardımına koşması, şahsiyetinin ağırlığını koyması gibi Menderesin yardımına, dar saydığı zamanlarda koşmuş, kendi ağırlığını terazinin o kefesine koymuştur. Fakat Atatürkteki o, hangi zamanda yaşadığını gayet iyi kavrayan ve mevcut şartları kaale almayı kendisine emreden emsalsiz mantık, teşhis kudreti,sezgi ve bilgi Celâl Bayarda bulunmadığı için bu mukallitlik feci bir anakronizme yol açmıştır. 1935'de yapılabileni 1957'de de yapılabilir sanmak, rejimin çok partili sistem olduğunu unutmak, demokrasiyi rafa kaldırılabilir zannetmek, kısacası halde de-

Bir seçimde mitingler hiç bir zaman neticeyi belli etmez. Hele 1960'dan önce, partilerin bunları bir yarış konusu yaptıkları devrede İsmet Paşa, Menderes her yerde büyük kalabalıklar toplarlardı. 1957'de yukardaki resme bakanlar ve İzmirin âdeta yerinden oynadığını görenler seçimi pek âlâ C.H.P.'nin kazanacağına hükmedebilirlerdi. Halbuki, kazanan D.P. oldu.

ğil mazide yaşıyor gibi davranmak Celâl Bayarın ve Menderesin D.P.'sini bir bahar sabahı 27 Mayısla burunburuna getirmiştir.

O aday listelerinde kudretlerini hudutsuz sayan iki D.P. Büyüğü neler yapmadılar! Radyoda bu listeler okunurken sıra Edirneye geldiğinde ilk sürpriz Dr. Mükerrem Sarolun adını işitmek oldu. Menderes, ideal arkadaşını İstanbuldan almış, Edirneye vermişti. Ama radyo bir isim daha okudu: Nureddin Manyas. Kendi kendime "Ben bu ismi tanıyorum" diye düşündüm. Önce çıkaramadım. Nureddin Manyas.. Nureddin Manyas.. Aaa, Nureddin Manyas bizim hapishane arkadaşlarımızdandı. Fakat 10. Koğuşta değildi. Bir "fikir suçu" filân yoktu. Lâstik karaborsacılığından sanıktı. Duruşmasının iyi gitmediği hapishanede söyleniyordu. Sonra, 10 bin lira kefaletle tahliye edilmişti. Şimdi, bu durumuyla D.P.'nin Edirne listesinin kıymetleri arasına girmişti. Böylece teşriî dokunulmazlık kazanıyordu. Pek şaştım. Tabii, aradan sekiz yıl geçince ve amblemi gene bir kırat olan bir başka parti 1957'nin Nureddin Manyası durumundaki bir takım sanıkları, kromitçileri - mromitçileri, üzerlerine teşriî dokunulmazlık zırhını giydirmek için senatörler, milletvekilleri listesine almaya cesaret edince daha da fazla şaşacaktım ya..

Celâl Bayar ve Adnan Menderes bu listeleri yaparken kendi teşkilâtlarına meydan okumayı ihmal etmediler. 1950'de bağımsız olarak seçime katılan Konyalı bir arzuhalci, bir D.P. adayının noksan kalması üzerine son dakikada, boş yer doldurmak için D.P. listesine alınmış, o furyada milletvekili seçilmişti. Adı, Murat Âli Ülgendi. Eski arzuhalci pek sadık bir silâhşör çıkmıştı. Ama, Konyada herkes Murat Âli Ülgeni biliyordu. Onun için D.P. Büyükleri 1954 te kendisini ,halkı tarafından tanınmayan bir ile, Afyona almışlardı. Ancak 1957'de artık Afyon da D.P.'nin bu mümtaz simasını tanıyordu. Nitekim Ülgen Afyonda yoklamaya girdi ve tabii kazanamadı. Sen misin, onu kazandırmayan? Menderes yoklamayı kazanan bir Afyonlunun adını hışımla çizdi ve yerine Murat Âli Ülgenin adını yazdı.

Buna rağmen D.P. Afyonda seçimleri kazandı. Bundan sonra, Menderes, "Odunu aday göstersem onu milletvekili seçtiririm" derken mübalâğa ediyor sayılabilir miydi?

O listelerde D.P. Büyükleri bir ölçü kullanmışlar ve bunu, kendi Genel İdare Kurullarında açıktan söylemişler. Ben bunu, daha o tarihlerde bir bilgi sahibi kimseden duydum. Ölçü şuydu: Yumuşakbaşlılar Meclise, lâf dinlemeyenler dışarı! Bunun neticesi olarak bazı yer değiştirmeler yapıldı. Nusret Kirişçioğlu Zonguldaktan Sakaryaya, Bahadır Dülger Erzurumdan Gaziantepe, Nurullah Tolon tehlikeli Adanadan sağlam Bursaya, Muhiddin Özke-

feli Samsundan Kütahyaya, Celâl Ramazanoğlu Hataydan İstanbula kaydırıldılar.

O tarihlerde, C.H.P.'de bunun aksi cereyan etti. Eski alışkanlıklara sahip olması gereken İsmet Paşa kendini bunlara hiç kaptırmadı. Beğenmediği listeleri bile muhafaza etti. Beğenmediği listelerden birinin İstanbul listesi olduğunu söyleyebilirim. İstanbul yoklamalarının neticesini okuduğunda burnunu kıvırmaktan kendini alamadı. Sahiden de memleketin bu en ileri şehrinin listesini adları ve sanları bilinmeyen "teşkilât elebaşıları" kapatmışlardı. İsmet Paşaya bu listede tadilât yapmasını söyleyen çok oldu. Hattâ ısrar edildi. Dendi ki:

"— Paşam, İstanbula doyurucu isimler koyalım.."

Ama İsmet Paşaya kimse sözünü dinletemedi. O kadar fütursuzlukla bu kadar füturun bir arası olsaydı her halde bir takım meseleler daha kolay halledilirdi. O tarihlerde, Yakup Kadri Karaosmanoğlunun "Canım, ödleri patlıyor, tutamayacakları bir vaadde bulunacaklar diye.." tarzındaki söylenmelerini hatırlarım. Karaosmanoğlu bunu, Seçim Beyannamesini hazırlayan komite için söylüyordu. Bu komite Faik Ahmet Barutçu, İsmail Rüştü Aksal, Ferit Melen, Cahit Zamangil ve Turhan Feyzioğludan müteşekkildi. İsmet Paşa bunlara "yapabileceklerimizi söyleyen bir beyanname" yazmalarını tavsiye etti. Komitenin mensupları o tiplerdi ki İsmet Paşanın tavsiyesi de olmasa, hazırlayacakları, ancak bir hükümet programı ciddiyetinde olurdu. Hem de, sözünde duran bir hükümetin programı ve Türkiye 1957'de böyle bir hükümete şiddetle muhtaçtı. D.P. ise uzun bir "Beyanname yayınlayalım mı, yayınlamayalım mı?" tartışmasından sonra bir "Kalafat Beyannamesi" ile yetindi. Bu, D.P. Genel İdare Kurulunun Emin Kalafat imzasıyla yayınladığı bir tebliğdir. D.P. batı demokrasilerinde tatbik edilen ne kadar kaide ve prensip varsa, bunların hepsini "anakronik" ilân ediyordu. Bu kelime bizim siyasî edebiyatımıza o tebliğle girdi. Kelimenin Burhan Belgeden çıkmış olması beni hiç şaşırtmayacaktır. Tatlısu aydını Kalafatın o çeşit ıstılahlarla bir alış verişi yoktu.

İsmet Paşanın kafasındaki takip fikrini anlatmak için C.H.P.'nin 1957 Beyannamesindeki rejimle ilgili vaadlerini hatırlamak yetecektir. C.H.P. o beyannamesinde diyordu ki: "Eğer biz imkân bulursak bir Kurucu Meclis olarak çalışacağız. Nisbî Temsili Çoğunluk Sisteminin yerine koyacağız. Enflâsyonu durdurup kalkınmayı plâna bağlayacağız. Yüksek Hâkimler Şûrası kuracağız. Çift Meclis kuracağız. Anayasa Mahkemesi kuracağız."

C.H.P. bunları 1957'de rejimin kurtulmasının vazgeçilmez unsurları sayıyor, D.P. ise hepsini anakronik buluyordu. 1960 kimin memlekete doğru teşhis koyduğunu, maalesef biraz pahalı şekilde gösterecekti.

O tarihlerde merak edilen, C.H.P. ikidarı aldığı takdirde İsmet Paşanın ne olacağıydı, ne düşündüğüydü. Hür. P.'nin "İllâ Cumhurbaşkanı olmak istiyor" iddiasının, kasıt değilse hayal olduğu muhakkaktır. Bir C.H.P. iktidarında İsmet Paşanın düşündüğü Cumhurbaşkanı, 1957'de Dr. Tevfik Sağlamdı. İsmet Paşanın bu eski İstanbul Üniversitesi Rektörü Generale karşı daima derin bir teveccühü ve itimadı olmuştur. İsmet Paşa Kabineyi kuracak ve vaad ettiği hususları gerçekleştirecekti. İsmet Paşa için 1957'de iktidar, garanti değildi. İsmet Paşa meselâ 1961 seçimlerinde bir C.H.P. galibiyetini 1957'ye nazaran daha fazla muhtemel görecektir. Ben 1957'de kendisine "Ama, vaadlerinizi gerçekleştirmek için Mecliste üçte iki çoğunluk almanız lâzım. Bu, biraz hayal değil mi?" diye sorduğumda fikrini söyledi. Kanaatince D.P., iktidardan uzaklaştığı takdirde, seçimlerin altı ay sonra yenilenmesi için C.H.P. ile rejimin temel reformları konusunda işbirliği yapabilirdi. İsmet Paşa:

"— Adnanda bu istidat vardır" dedi.

Ama "Adnan"da olmayan istidat, iktidarı bırakmaktı. Nitekim 1957 seçimlerinde D.P. kendisine avantaj sağlayacak kanunî, gayrıkanunî, ne varsa hepsini yaptı. Bu seçimlerden

Lebit Yurdoğlu 1957'de İzmirin ölçülü, hesabını doğru yapan, hayale kapılmayan ve C.H.P.'ye değil, D.P.'ye şans veren il başkanıydı. Konak meydanındaki mitingte, çok kimse heyecan içinde bir C.H.P. zaferini cantada keklik görürken o, kulağıma eğildi ve "Buna bakma" dedi.

İsmet Paşa Hüseyin Cahit Yalçının ölümüne çok üzüldü. Yalçın, 1957'de İzmir listesinin başındaydı. İsmet Paşa, Yalçının hapsedilmesinde C.H.P.'lileri kabahatli bulurdu. Zira 1954 seçimlerinde Yalçını kazandıramamışlar, üzerine bir teşrii dokunulmazlık zırhı giydirememişlerdi. Yalçın, İsmet Paşanın nazarında daima kıymetli ve kahraman bir mücahit olarak kalmıştır.

sonra bana çok kimse "Sahiden, C.H.P. kazandı da iktidar ona verilmedi mi?" diye sormuştur. Ben, D.P. nin şu veya bu kadar milletvekilliğini o seçimlerde "idare etmiş" olduğunu sanırım, ama sandıklardan çıkan oyların C.H.P.'ye bir iktidar sağlayacak nisbette bulunduğunu sanmam. 1957 seçimlerinin, tâbir caizse hilesi, oylamadan sonra değil, oylamadan evvel yapılmıştır. Bilhassa radyonun D.P. Büyükleri tarafından kullanılması tam bir rezalet olmuştur. Bu rezalet dünyanın her hangi bir demokrasisinde bir seçimin iptali için kâfi sayılabilirdi.

Cumhurbaşkanının bir parti lideri gibi seçim kampanyası yapabilip yapamayacağı o günkü Anayasanın çerçevesi içinde tartışılabilirdi. Celâl Bayar bu aralık kapıdan faydalanarak yollara düştü. Bütün devlet kuvvetleri seferber halde, Bayar ve Menderesin geçtiği yerlerde kendilerine geniş dinleyici, karşılayıcı ve uğurlayıcı kütleleri temin ediyorlardı. Radyo, bütün seçim kampanyası boyunca bu törenleri, Bayarın ve Menderesin nutuklarını saatler ve saatlerle verdi. 1954'ten sonra geçirilen Seçim Kanunu partilere radyonun kullanılmasını yasak etmişti. Ama Bayar Cumhurbaşkanıydı. Menderes Başbakandı. Bakanlar vardı. Devlet, Hükümet millete hiç radyodan hitap edemez olur muydu?

Bugün, bu hadise insana inanılmaz gibi geliyor. Bir çocuğu aldatmayacak, kör kör parmağım gözüne böyle bir mazaret nasıl ileri sürülebilir ve bir seçim kampanyası sırasında, üstelik sadece D.P.'yi methedip C.H.P.'ye ismiyle, liderinin adıyla söven konuşmalar nasıl her akşam uzun saatler, banda alınmış sesler ve alkışlarla radyolarda yayınlatılabilir? D.P. 1957 seçimlerini bu şekilde kazandı. Hatta bu kadarla da yetinilmedi. Seçim Kanunu seçim gününden üç gün önce propagandaya nihayet veriyordu. Partiler toplantı yapamayacaklardı. Bana anlattıklarına göre Adnan Menderes "Hükümet her zaman konuşur" demiş ve toplantılara, bunların radyoyla nakline devam kararı vermiş. Üç gün bütün Muhalefet tıs haldeyken üç gün İktidar yurdun dört köşesinde ve radyoda Cumhurbaşkanıyla, Başbakanıyla, Bakanlarıyla hiç bir utanma ve sıkılma hissine aldırış etmeden propagandasına devam etti.

Ama bu kadar haksızlık, çok evde, Menderes ve Bayarın sesleri geldi mi radyoların düğmesinin çevrilmesine yol açtı. Nitekim, bütün bunlara rağmen 1957 seçimlerinde D.P., seçmen oyları itibariyle azınlıkta kaldı. Muhalefet D.P. den fazla oy aldı.

Bu kampanyada ben İsmet Paşayla birlikte İzmire gittim. Her yerde olduğu gibi İzmirde de İsmet Paşayı büyük kalabalıklar karşıladı. İsmet Paşa Konak meydanında bir nutuk verdi. Ortalık mahşer gibiydi. Sonra oradan yola çıktık. Manisaya gittik. Manisada da halk sokaklara toplanmıştı. İzmirdeyken C.H.P.'nin o zamanki il başkanı, ölçülü ve hayal etmeyen Lebit Yurdoğlunu daha iyi tanımak fırsatını buldum. Bana, Konak meydanındaki mahşerî kalabalığı göstererek :

"— Bakmayın.. Seçimi D.P. alacaktır" dedi.

Sonra, bunun nedenlerini anlattı, riyazî rakkamlar verdi. Ben, İsmet Paşayla birlikte geçen bu on yıl içinde başka il başkanları da gördüm. Bir çoğu, zaferi çantada keklik görüyordu ve bunu İsmet Paşaya övüne övüne söylüyordu. Bunların içinde D.P.'nin en kuvvetli olduğu iller de vardı. İsmet Paşanın içinden bunlara inanmak geldiğini tahmin ederim. Hatta, bir yönden, söylenenlerin doğru olmasını temenni ettiği, bunları doğru zannettiği de gerçektir. Ama İsmet Paşanın hiç bir hesabı, bu iyimser ihtimaller üzerine bina edilmez. Tıpkı dış politikada olduğu gibi iç politikada da İsmet Paşa daima en kötü ihtimale karşı tedbir, çare düşünür. Nitekim, Akisin 19 Ekim 1957 tarihinde, İsmet Paşadan bahsederken biz "Eğer Muhalefet Mecliste kuvvetli bir grupla temsil edilirse, İsmet İnönü dünyanın en bahtiyar adamı olacaktır" diyorduk. Bunu, İsmet Paşa bana söylemiştir. Nitekim o seçimlerden sonra, milletin

rejime sahip çıktığı inancı içinde politika yaptı.

Biz Özdenle İzmire, İsmet Paşadan evvel gittik ve benim "yüzyıllık bir arkadaş"ımın, Muvaffak Akçitin evinde kaldık. Sonra, Paşa geldiğinde o da bizimle aynı evde kaldı. Paşanın İzmire gelişini hiç unutmayacağım. Hava alanı bir baştan ötekine doluydu. Yüzlerce taksi, hususî araba, kamyonet, kamyon upuzun bir konvoy teşkil ediyordu. Uçağın alana inemeyeceği, inse de İsmet Paşaya yol açılamayacağı çabuk belli oldu. O zaman, uçağın pistin bir başka noktasına gelmesi, oradan İsmet Paşanın otomobille doğrudan doğruya uçaktan alınması düşünüldü ve ona göre tertip yapıldı. Fakat, bir plân tatbik etmeye imkân mı vardı? Nihayet uçak pistin bir yerine güç bela inebildi. İsmet Paşa bir otomobille uçaktan güç bela alınabildi ve İzmir yolu tutuldu.

Fakat herkesi bir sürpriz bekliyordu. İsmet Paşanın sesi kısılmıştı. Sesi kısılmıştı değil, sesi hiç çıkmıyordu. Eyvah! Ertesi sabah İzmir mitingi vardı ve bütün hazırlıklar yapılmıştı. Şimdi ne olacaktı? Hepimiz, Muvaffağın eşi, kayınvaldesi seferber olduk. Bir boğaz doktoru getirildi. C.H.P.'nin bir eski milletvekiliydi. İlâçlar verdi, buğular verdi, gargaralar verdi. Bir liderin seçim kampanyası sırasında sesinin kısılmasının hem ne acı, hem ne komik bir hadise olduğunu orada gördüm. Bir gün sonra nutuk verilecek, halbuki liderin sesi kaybolmuş! Bir fransız vodvilindeki veya bir amerikan komedi filmindeki hadise İzmirde bizim başımıza geldi. Fakat başımıza gelen bununla kalmadı. "Parti Teşkilâtı" denilen mekanizmanın ne kadar insafsız, nasıl egoist ve dar düşünceli olduğunu da o vesileyle hissettim. Bizim hepimizin, sıcak sütler de içirerek İsmet Paşayı bir gün sonraki mitinge yetiştirmeye çalıştığımız günün sabahı bir Manisa heyeti kapıya dayandı. C.H.P.'nin Manisada kazanması işten değildi. Tâ ki, İsmet Paşa bugün Manisaya gelsin! Bir miting vardı, o mitingte İsmet Paşa konuşursa C.H.P.'nin hiç bir derdi kalmayacaktı. Gelenlere İsmet Paşanın durumunu söyledik, Manisaya gidip İzmire tekrar dönemeyeceğini, zira oradan da Balıkesire uğrayacağını bildirdik. Manisa Balıkesir yolu üzerindeydi. Mitingten sonra gece oraya gelebilir, geceyi de Manisada geçirir, bir yerde konuşur, maksat hasıl olurdu. Fakat, bir teşkilât mensubuna lâf anlatmak mı kabildir? Nuh demişlerdi, peygamber demiyorlardı. Bizzat İsmet Paşa, doktorun mitinge kadar hemen hiç konuşmama tavsiyesine rağmen onlarla görüştü, mazeretini bildirdi. Hâlâ ısrar ediyorlardı. İnsanın deli olması işten değildi. Aman Allah, bir koyu da C.H.P.'li idiler.. Kimseye altıoku kaptırmıyorlardır. Ben de İsmet Paşanın gidemeyeceğini söylediğim için bana da kızdılar.

Bunlardan biri, sonradan, tekrar İsmet Paşa için konu oldu. Manisaya gittiğimizde biz onun evinde yattık. Şahsıyla, çoluğu ve çocuğuyla İsmet Paşaya âşıktı! Onun için yapmayacağı yoktu. C.H.P. Manisada kazanacaktı. -Tabii, kazanamadı-. Seçimler bitti, 1957-60 devresi açıldı. D.P.'nin zengin C.H.P.'liler üzerindeki tazyiği arttı. Bu bahsettiğim adamın bir kredi meselesi çıktı. Geldi, İsmet Paşanın kapısına dayandı. Kredi de, kredi.. Madem ki C.H.P.'li olduğu için kredisini kesmişlerdi, kendisine krediyi İsmet Paşa bulmalıydı. İsmet Paşa krediyi nereden bulsun? Buna rağmen elinden geleni yaptı. Olmadı. Bir akşam, bizim Ayten Sokaktaki evde oturuyorduk. Radyo, C.H.P.'den istifa edip Vatan Cephesine veya D.P.'ye girenlerin ismini okuyordu. Bunun ismi okunmaz mı? İsmet Paşayla bakıştık. O hadisede ben bu adamın gösterdiği anlayışsızlığı, insafsızlığı yermiştim. İsmet Paşa onu savunmuştu. Kredi işinde vaziyetlerimiz aynı kalmıştı. İsmet Paşa "Rejim!" dedi. "Karakter!" diye mırıldandım. Bir büyük adamın çok yakınında olup ta insanların küçüklüklerinden iğ-

Bu. Yakup Kadri Karaosmanoğludur. Yakup Kadri. Bâbıâlinin, pek bilinen tiplerinden biridir: Ustalıkla kullandığı bir kalemi vardır, bu kalemi sadece hislerinin, yahut kızgınlıklarının, yahut menfaatinin emrinde kullanır ve yüz yıl ak dediğine şahsi bir sebeple yüzbirinci sene kara demekten zerrece fütur duymaz. Bununla kendi kendini inkâr ettiğinin de farkına dahi varmaz. Bu tip Bâbıâliden kayboluyor sanılırken son zamanlarda gene örnekleri türemeye başlamıştır.

renimemek o kadar zor ki.. Ben böyle bir hissi. daha sonraları, o İzmir seyahatinde Ulusa başyazar tâyin edilen ve İsmet Paşa tarafından İzmir listesine dahil edilmiş bulunan bir başkası, Yakup Kadri Karaosmanoğlu hakkında da duyacaktım. Hiç bir manzara, basit menfaatler uğuruna kendi kendisini inkâr eden bir insanın manzarası kadar hazin olmuyor.

İsmet Paşa, büyük gazeteci Hüseyin Cahit Yalçının ölümü haberini İzmirde aldı. Ben İsmet Paşayı o anda olduğu kadar üzüntülü az gördüm. Yalçınla karşı karşıya bulunduğu devirler olmuştu. Yalçınla yanyana da mücadele etmişlerdi. Hasım olarak ve müttefik olarak, Yalçının İsmet Paşa üzerinde daima bıraktığı intiba "bir karakterli adam" intibaı olmuştur. Hüseyin Cahit Yalçın C.H.P.'nin İzmir adayıydı. Aynı Zamanda Ulusun o renkli, biberli başyazılarını yazıyordu. Onun ölümüyle Ulus bu kalemden mahrum kaldı. Partinin basireti bağlandı ve onun yerine oraya Yakup Kadri Karaosmanoğlu getirildi. Getirildi ve şikâyetler başladı. Üstadın ne siyasî hadiselerden, ne partinin noktai nazarından bir haberi vardı ve ne de bunları öğrenmek için bir gayret sarfediyordu. Kendisini orada hep, İsmet Paşa korudu. Bütün Genel Sekreterler her gün dert yandılar. Gülek, Aksal, Satır.. Böyle bir parti gazetesi başyazarı görülmemişti. En sonda, meşhur tâbirle Yakup Kadri Karaosmanoğlunu İsmet Paşa bile kurtaramadı. Evvelâ sütununu iç sayfalarda bir yere naklettiler. Sonra, başyazıları başkalarına yazdırdılar. Üstad bundan istiskal mânası çıkarmadı. Sanırım ayda üçbin lira kadar bir para alıyordu. Milletvekili de seçilmişti. Bir gün, bu üçbin liranın kesildiğini gördü. Zira, yazılarını iç sayfalara da koymuyorlardı ve ücret, yayınlanmış yazı başınaydı. Nasıl koyabilirlerdi? Üstad hadiseleri bir hafta geriden takip ediyordu. O zaman İsmet Paşaya bir mektup yazdı. Ne mektup! Ne parti vardı, ne başka hiç bir şey. İsmet Paşa da, İsmet Paşa. Bu, bütün devirlerde böyle olmuştu. Dünya İsmet Paşanın yüzü suyu hürmetine duruyor denilse yeriydi. Yalnız İsmet Paşa, şu "üçbin kâğıt" işini bir halletseydi.. Bu mektubu sonraları, Yakup Kadri Karaosmanoğlu İsmet Paşa düşmanlarının en amansızı kesildiğinde ve Türkiye Cumhuriyetinin tarihinde ne kadar eksik, kötü varsa hepsinden İsmet Paşanın sorumlu olduğunu -ücreti mukabilinde- yazdığında zarfından çıkardık, tekrar ve tekrar okuduk, ibret aldık. Evet, İsmet Paşa gibi bir adamın yanında olmak insanı biraz sinik yaparsa bundan dolayı o insanı fazla kınamamak lâzımdır. Ne putların âdi tahta olduğu o zaman daha iyi anlaşılıyor. İsmet Paşaya, Karaosmanoğlunun yazılarından bahsetmişler. Bana "Gördün mü?" diye sordu. "Gördüm" dedim. Ben bahsetmemiştim. "Okuyayım mı? Değer mi?" dedi. "Değmez" cevabını verdim. Okumadı. Düşmanın bile biraz daha akıllısına bazen öyle hasret çekiliyor ki..

1957'nin o İzmir seyahatinin hatırlattıkları bunlardır. Bir de, Lebit Yurdoğlu beni İzmir ilçelerinde yaptığı gezilere dâvet etti. Gittim. Fakat bir sürpriz bekliyordu. Tirede, mitingte beni konuşmaya mecbur ettiler. Bir siyasî toplantıda yaptığım, bu, ilk konuşma oldu. Peşin taraftarlar arasında nutuk çekmenin rahatlığının üstüne, bilmiyorum rahatlık var mıdır.

İzmir, Manisa, Balıkesir.. C.H.P.'nin hep kaybettiği, fakat İsmet Paşanın hep tezahüratla karşılandığı yerler. Alkış tutmakla oy vermenin aynı şey olmadığını oralarda gözümle pördüm, anladım. Zira böyle toplantıların asıl kalabalığını partililer yapıyor. Siz de kendi hamamınızda şarkı söylüyorsunuz. Siyaset hayatının bu özelliğini İsmet Paşanın ailesinin bütün fertleri bilirler.

1957 Ekiminin 27. Pazar gününe işte böyle geldik.

O gün, D.P. radyoyla ilgili son kozunu oynamayı plânlamıştı. Seçim saat 17'de bitecek, sandıklar o saatte kapanacaktı. Fakat bütün seçmenleri oy vermiş sandıklarda tasnif daha önce yapılabiliyor ve netice alınabiliyordu. Radyo, öğleden sonradan itibaren nerede D.P. nin kazandığı, büyük çoğunluk yaptığı bu tarz sandık varsa oradaki neticeleri ilân edecek, memlekete, D.P. gene tulum geliyor hissini verecekti. Sanki 1933 Almanyasında Hitler seçim yaptırıyordu.

Biz o sabah, Özdenle birlikte, Bahçelievlerdeki bir okulda bulunan sandığımıza giderek oylarımızı kullandık. Bu benim, hayatta kullandığım ilk oy oldu. Bunu, C.H.P.'ye verdim. Sonra anlaşıldı ki 1946, 1950 ve 1954'te D.P.'yi tutmuş olan milyonlarca insan da benim gibi yapmış, oyunu Menderesin partisinden esirgemiştir. Sandık başından Pembe Eve gittik. Pembe Evde heyecanlı bir hava esiyordu. İsmet Paşaya, İktidarın radyo hakkındaki niyetini haber vermişlerdi. Böyle bir teşebbüs seçim hürriyetini ve serbestliğini ciddi olarak zedeleyecekti. İsmet Paşa "Şimdi, Partiden geliyorum.." dedi. Evden beraber çıktık. O sıralarda Bayındır Sokakta bulunan parti merkezine gittik. İsmet Paşa :

"— Bana Fatin Rüştüyü bulun. Onunla konuşacağım.." talimatını verdi.

Zorlu Kabinede, basın işlerini tedvire memur Devlet Bakanıydı. Yani radyodan o sorumlu bulunuyordu. Devlet Bakanı Başbakanlıktaydı. Telefonda bulunduğunda kendisine

Bu kalabalık bir seçimde hiç bir mâna taşımaz. Zira kimlerin nereye oy atacağını göstermez, nereye oy atacakları belli kimselerin nerede toplandığını gösterir. Fakat âdet, buna bakıp seçim tahmini yapmak olduğu için yanılan da daima fazla olur. Resim, Egede bir C.H.P. mitingini göstermektedir.

ben, İsmet Paşanın görüşeceğini bildirdim. R'leri yuvarlayan sesiyle "Buyuğsun" dedi. İsmet Paşa ahizeyi aldı. Şöyle söyledi :

"— Fatin Rüştü beyfendi! Sesimi alıyor musunuz? Haber aldığımıza göre radyolar oy verme muamelesi dahi bitmeden, bugün saat ikiden itibaren bir takım tasnif neticeleri vereceklermiş. Böyle bir hareket suçtur, zira İktidar hesabına propaganda mahiyetindedir. Sizden bu suçun işlenmesine mani olmanızı talep ediyorum."

İsmet Paşa, Fatin Rüştü Zorlunun ne dediğini anlamam için ahizeyi tekrar bana uzattı. Fatin Rüştü Zorlu :

"— Paşam, bunu nereden çıkarıyorsunuz? Kanunun hangi maddesine göre suçtur?" dedi.

Zorlunun sözünü İsmet Paşaya tekrarladım.

"— Suçtur.. Suçtur.. Seçim Kanununun 134. maddesine göre suçtur. Bu suçun işlenmesine mani olmanızı istiyorum. Aksi halde sorumlu olacaksınız" dedi.

Benim anladığım, Zorlunun bir cevap verecek hali yoktu. Ne "Evet" diyebilirdi, ne "Hayır". Karar, Menderese aitti. Bir şeyler geveledi, telefonu kapadık.

Zorlu İsmet Paşanın bu müracaatı üzerine, Başbakanlıktaki odasında bulunan Adnan Menderese gitmiş. Menderes "İlân edin" demiş. Radyolar, saat 14.30'dan itibaren bir takım kesin D.P. zaferlerini vermeye başladılar. Bunun üzerine Partide İsmet Paşaya, Seçim Kuruluna bir müracaat imza ettirdiler. C.H.P. durumu bu kurula aksettiriyordu. Seçim Kurulu hareketi suç buldu ve durdurulması için karar aldı. Fakat Bayar ve Menderesin aklınca, atı alan Üsküdarı geçmişti. Bilhassa İstanbulda tereddüt içinde bulunan azınlıklar öğleden sonra oylarını, bu yayından cesaret alarak, gerçekten de arzuladıkları D.P. lehinde kullandılar. Fakat at, aslında, hiç bir yeri geçmemişti. At, içinde boğulacağı batağa bır adım daha saplanmıştı. 1957 seçimleri ilk resmî mâlûliyetini alıyordu. Sonradan bütün bu suçlar D.P.'yi iktidarı asla bırakmamaya itecektir. Daha doğrusu, bırakmamaya teşebbüse..

Seçimler sükûnet içinde yapıldı. Ankarada saat 17'de sandıklar kapandı ve tasnif başladı. Tasnif ve ilân edilen neticelerdir ki halkı yer yer galeyana sevketti. İsmet Paşa hep partideydi. Biz, kayınvaldem ve Özden, arabayla Ankarayı dolaştık, sandıkbaşlarını gezdik, ilk neticelere baktık. Hemen her yerde, C.H.P. ilerdeydi. Kayınvaldemi eve bıraktık. Biz Özdenle Partiye geldik. Partinin dört bir taraftan aldığı haberler de tasnifin C.H.P. lehinde gittiği yolundaydı. Süratle, bir zafer havası binada esti.

Fakat radyo, bu havaya hiç uymayan haberler, neticeler veriyordu. Onun yaydığı, D.P. nin iktidarda kaldığıydı. Bu, Ankarada derin bir infial yaratmakta gecikmedi. İktidar gene

bir oyunun peşindeydi! Gece, halk C.H.P. binasının önünde toplandı. Sokak geçilmez hal almış, trafik durmuştu. Parti ileri gelenlerinin tavsiyeleri para etmiyordu. "İktidar bizim! Kahrolsun radyo! Radyo yalan söylüyor!" sesleri yükseliyordu. Seçimleri Başkentte kazanmış olan Ankaralı C.H.P.'liler, partilerinin seçimi yurtta kazanmamasını anlamıyorlardı.

Ama, mesele bu kadar basit değildi. Radyo o gece, doğrudan doğruya Bayar - Menderes ikilisinin emrinde kalmıştır. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar evvelâ Başbakanlıkta toplandılar. Oradan toplu halde İçişleri Bakanlığına geçtiler. Neticeler İçişleri Bakanlığına geliyor, oradan radyoya, yayınlanması için gönderiliyordu. Fakat Menderes istediği neticeyi radyoya göndertiyor, istemediğini tutuyor, hattâ değiştiriyordu. Biz C.H.P. Merkezinde, evden getirdiğimiz bir radyodan yayınları takip ediyorduk. İlân edilen neticeler gelenleri tutmuyordu. Radyonun sabahın ikisinde verdiği bir haberin bütün ölçüleri kaçırdığını hatırlıyorum. O saatte, İstanbulda tasnifin bittiği söylenildi ve D.P.'nin kazandığı, rakkamlarla ilân edildi. Halbuki bir kaç dakika evvel C.H.P. İstanbul il merkezinden telefon edilmiş, tasnifin devam ettiği ve daha en az yarım gün devam edeceği bildirilmişti. Nitekim radyonun değil, İstanbul C.H.P. il merkezinin doğruyu söylediği ertesi gün meydana çıktı. Pazartesi öğleden sonranın ikisinde tasnif henüz bitmemişti. "İstanbulda denize atılan sandıklar" hikâyeleri bu yalan yayının uyandırdığı şüphelerin dile gelmesidir.

C.H.P. Merkezine, Hükümetin ve Bayarın bulunduğu İçişleri Bakanlığından da, el altından haberler ulaştırılıyordu. D.P. Büyükleri son derece heyecanlı ve sinirliydiler. Rivayete göre bir ara Menderes "Kaybettik, İsmet Paşaya haber verelim" demiş. Bayar buna karşı koymuş. İktidarın hiç bir suretle elden çıkarılmayacağını söylemiş, Menderesin perişan hale gelmiş sinirlerini takviye etmiş. Bunlar seçimlerden sonra da hep söylenilip durdu. Ne dereceye kadar doğrudur, bilmiyorum. Gerçek şudur ki, C.H.P.'nin önde gittiği illerde birden bire bir yer çıkıyor, oradan D.P.'ye bir oy, bir oy geliyordu ki bütün netice altüst oluyor ve zafer kuşu C.H.P.'nin başından kalkıp D.P.'nin başına konuyordu. D.P. bu şekilde, geceyarısı ile üçbuçuk arasında yüz kadar milletvekilliği kazandı. O saatte, radyoya göre D.P.'nin iktidarda kaldığı anlaşıldı.

Gecenin başka bir hadisesi, Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlunun İsmet Paşayı C.H.P. Merkezine gelip tebrik etmesi oldu. Saat ondu. Bizim bulunduğumuz odaya biri girdi. İsmet Paşaya "Fevzi Lûtfi bey geldi" dedi. İsmet Paşa kalkıp, misafirini kapıdan karşıladı. Karaosmanoğlu bir süre kendi partilerinde kalmış, gelen haberlerden neticeyi anlamıştı. Zaten bu neticeyi evvelden tahmin etmemek gafletlerin en büyüğüydü. Hür. P., listelerini dolduracak adayları güç bulmuştu. Buna rağmen Çelikbaş gibi en hayalciler iktidardan, İbrahim Öktemler ve Turan Güneşler "yüz kadar milletvekili"nden bahsediyorlardı. Hür. P. çıkara çıkara 4 milletvekili çıkardı. O da, Çelikbaşın sürüklediği Burdurdan.. 4 milletvekilliği de C.M.P. aldı. Bölükbaşının sürüklediği Kırşehirden. C.H.P. Adana, Ankara, Çankırı, Elâzığ, Erzincan, Gümüşhane, Hatay, Kars, Malatya, Maraş, Mardin, Ordu, Sıvas, Tokat, Tunceli, Urfa, Uşak, Vanı kazandı ve 178 milletvekilliği aldı. Fakat beş kişi iki ilden birden aday gösterilmişti. Yeni Mecliste C.H.P.'nin 173 milletvekili oldu. 8 de öteki muhalif partilerin vardı: 181. D.P. ise Meclise 421 milletvekiliyle gelecekti. Bu, çoğunluk sisteminin bir haksızlığını teşkil etti. Zira memlekette oyların yüzde 48 kadarını alan D.P. 421 milletvekilliğiyle iktidarını perçinleştiriyor, yarıdan fazlayı alan Muhalefet ise ancak 181 sandalyayla yetiniyordu. Sonradan, D.P. bir ihtilâlle süpürüldüğünde 1957 seçimlerinde radyonun kullanılmasından o gece İçişleri Bakanlığında çevrilen dolaplara ve çoğunluk sisteminin beliren mahzurlarına kadar bütün aksaklıklar ders olacak ve yeni seçimlerin esasları bunlara göre tesbit edilecektir.

Parti Merkezinden İsmet Paşayla birlikte çıktığımızda sokak hâlâ kalabalıktı. Tezahürat devam ediyordu. Bana anlatılan, o gece Menderes Ankara Valisi Kemal Aygüne C.H.P önündeki halkı derhal kuvvetle dağıtmasını emretmiş. Fakat akıllı Aygün bunun doğuracağı mahzurları iyi hesaplamış ve Başbakanı oyalamış. Yoksa, bir Gaziantep Hadisesinin 27 Ekimi 28 Ekime bağlayan gece Ankarada olması işten bile değildi. Herkes, o derece feveran halindeydi.

İsmet Paşa bizi Ayten Sokağa bıraktı. Yorgun, fakat memnundu. Arzuladığı gibi kuvvetli bir muhalefetin Meclise girdiği anlaşılıyordu.

"—İşimiz çetin, Metin" dedi.

Veda ettik. Otomobili Çankayaya doğru yoluna devam etti.

D.P.'nin yeni bir iktidar devri başlıyordu. Son iktidar devri.

BİRİNCİ KISMIN SONU

Bugünlerin kitabı

Hitlerin 1930 Almanyasında halkı nasıl kandırıp iktidara nasıl geldiğinin hikâyesini bütün o, son derece ilgi çekici tafsilâtıyla biliyor musunuz?

Bir
Diktatörün
İKTIDAR
yolu

BİR DİKTATÖRÜN İKTIDAR YOLU

Derleyen : METİN TOKER

Bütün Türkiye seçimlere giderken bu kitabı mutlaka okumalıdır.

Genel Dağıtım : Hür Dağıtım - İstanbul

Bakûda Azerbeycan stili bina
Eş olan stil: Komünizm

Rusya

İkinci Çarşamba

Gene Moskovadayız. Sovyetler Birliği içinde uzunca, istifadeli, süratli bir dolaşmadan sonra rus başkenti insana eski bir tanıdık gibi geliyor. Sibiryadan gelen uçakların indiği alan, Domodiedovo. Burası yeni yapılıyor. İstasyon binası Avrupa hava alanlarındaki tipten. Fakat henüz tamamlanmamış. Kevorkyan, elinde mutad buketiyle bizi bekliyor. Seyahatimizin nasıl geçtiğini ,yorulup yorulmadığımızı, gördüklerimizden memnun olup olmadığımızı soruyor. Samimiyetle cevap veriyoruz. Seyahatimiz iyi geçti. yorulduk. gördüklerimizden memnun kaldık.

Sibiryadan batıya dönüş, kaybedilen zaman parçasının geri alınmasıdır. Biz İrkutsktan 14.15'de hareket ettik. Moskovaya vardığımız saat ise 16.30. Halbuki yol, yedi saat sürüyor. Bunun beşi, İrkutsk ile Moskova arasındaki saat farkıyla kapatılıyor. Saatlerimizi bir defa daha âyâr ettik.

Sabahleyin İrkutskta kalktığımızda yolları ve binaları bayraklarla donatılmış bulduk. Benyamine "Bizi uğurlamak için mi?" diye takıldım. Mareşal Tito geliyordu. Sovyetler Birliğini resmen ziyaret etmekteydi. Moskovada görüşmeleri bitmişti. Ruslar, arzusu üzerine Yugoslav Devlet Başkanına Sibiryayı ve tabii Bratski gezdireceklerdi. Moskovaya gittiğimizde de İran Şahı ile eşini orada bulduk. Sovyetler Birliği dünyanın en fazla yabancı misafir ağırlıyan memleketlerinden biri. Bunlar, her sınıftan davetliler. Devlet Başkanlarından benim gibi gazetecilere, ilim ve sanat adamlarına, hattâ iş adamlarına kadar. Bu, XX. Asırda Büyük Devlet olmanın tabii icabı.

İrkutsktan bizi Benyamin uğurladı. Bu Sovyetler Birliğinde insanın bir veya bir kaç uğurlayıcısı, karşılayıcısı olması mükemmel bir şey : Bavulların taşınmasında ister istemez yardımcı oluyorlar. Durumdan dolayı bir "milli hicap" duydukları için de en ağır parçaları onlar yükleniyorlar. İçi broşürler, kitaplar, notlarla dolduğundan kurşun gibi olan benim bavulumu İrkutskta hep Benyamin aldı.

Öğleye kadar boş vaktimiz vardı. Benyamin İrkutskun resim müzesini gezmemizi istedi. İrkutsk, bu! Sibiryanın ortasında bir şehir. Buna rağmen bir resim müzesi bulunuyor ve resim müzesi zengin. Sovyetler Birliğinde güzel sanatlara verilen önemi anlatmak kolay değil. Rus, güzel sanatlara düşkün. Rejim onu, vatandaşın hayatının bir parçası yapmış. Carlık sistemiyle yeni rejimin o sahada farkı bu. Carlık sisteminde mesut azınlığın hayatının bir parçası olan güzel sanatlara yeni rejim kütlenin kapısını açmış.

Öğleyin, gene otelin yabancılara mahsus salonunda yemek yerken Benyamin ile daha evvel başlamış olan konuşmalarımıza devam ettik.

"— Haydi ,söyle bakalım. sualimin cevabını buldun mu?" dedim.

Benyamine de, daha sonra Komünist Partinin rastladığım başka mensuplarına da aklımın takıldığı bir noktayı açtım, onlarla konuyu tartıştım. Güzel güzel münakaşa ettik.

Sovyetler Birliğinde iktisadî ve sosyal sahada rejimin iki büyük özelliği var : Şahıslar istihsal vasıtalarına sa-

hip olamıyorlar ve insanın insanı istismarı yasak. Yani bir kimse başka bir kimseyi çalıştırarak onun mesaisinden kendine bir kâr çıkaramıyor Sovyetler Birliğinde bir tek patron var: Devlet.

Ben şöyle dedim: Sovyetler Birliğinde bir vatandaş bir otomobile sahip olabiliyor mu? Oluyor. Hattâ bu, mirasa bile giriyor. Demek ki otomobil istihsal vasıtası değil. O halde niçin ben, bu otomobilimi, istersem, taksi olarak çalıştıramıyorum? Şoför kullanacak değilim. Yani, insanın insanı istismarı olmayacak. Ben kendim çalışacağım. Neden müsaade etmiyorsunuz? Zira Sovyetler Birliğinde taksiler devletin malıdır. Zaten ondan dolayı da bunların hepsi son derece bakımsız ya.

Evvela, yarı müstehzi:

"— Ooo, dediler, o zaman otomobil istihsal vasıtası olur. Sen onun üzerinden para kazanırsın.."

"— Durun, dedim. Sovyetler Birliğinde bir vatandaş ev sahibi oluyor mu? Oluyor. Bu evin bir bahçesi bulunabiliyor mu? Bulunabiliyor. Ben istersem bahçemde sebze, meyva, yahut diğer bir mahsül yetiştirebiliyor muyum? Yetiştirebiliyorum. Siz beni, bunları mutlaka bizzat yemeye veya illâ sadece aileme yedirmeye mecbur ediyor musunuz? Hayır. Ben onları götürüp özel pazarında satabiliyorum, parasını da cebime atıyorum. Bana oturmam için verilen toprak bu halde istihsal vasıtası olmuyor da, neden binmem için verilen otomobil istihsal vasıtası oluyor ve ben ona sadece kendimi veya ailemi bindirmeye mecbur tutuluyorum?"

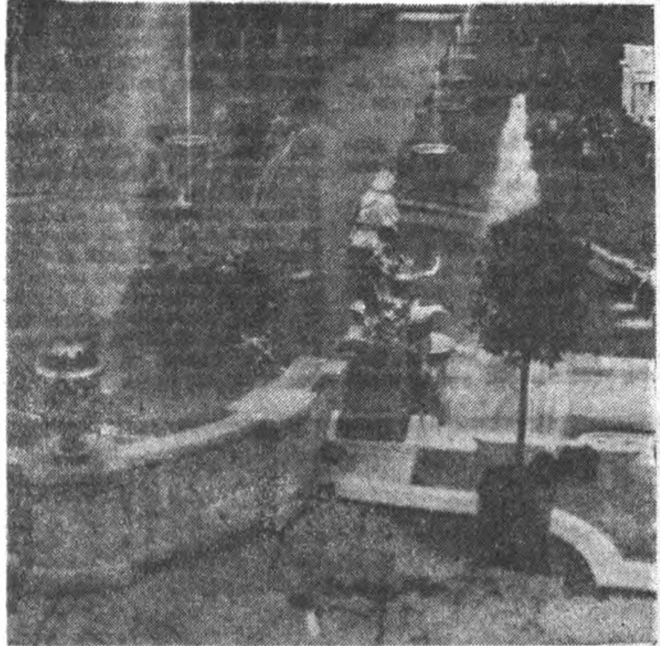
O zaman biraz daha ciddileştiler ve karşıma başka bir delil çıkardılar:

"— Başkalarının emeğinin eseri olan bir vasıtadan sen şahsî çıkar sağlamakla o emeği istismar etmiş sayılırsın da, ondan.."

"— Yoo, dedim. Bir defa otomobili bana bedavaya vermiyorsunuz. Ben emeğin karşılığını veriyorum, bedelini ödüyorum. Sonra, bu mantıkla, bahçemde yetiştirdiklerimi sattığımda da aslında toplumun ortak malı olan toprağı şahsî çıkarım için istismar etmiş sayılmam lâzım.."

Yeni bir deneme yaptılar:

"— Bahsettiğin ev sahibinin daima bir başka işi vardır. Mesleği kendi hesabına tarım olan bir sınıf, Sovyetler Birliğinde yoktur. Bir insan

Leningradda çarların sarayının parkı
Yel üfürdü, su götürdü.

bahçesine ancak işinden arta kalan zamanda bakabilir. Senin söylediğin serbest taksi şoförü sistemin cevaz vermediği bir sınıf yaratır."

"— Peki, dedim, o halde otomobil sahibi bir insana, işinden arta kalan zamanda bunu taksi olarak çalıştırma müsaadesi verin. Dediğiniz, sınıf yaratılması tehlikesi ortadan kalkar.."

Kaşları daha fazla çatıldı. Daha derin düşünmek ve daha dikkatli olmak lüzumunu hissettiler:

"— O takdirde bu insan kendi işine gerekli gücü veremez. Gücünü özel çıkarı için tüketir, daha çok para kazanayım diye belki bütün gece çalışıp ertesi sabah işinde uyur."

"—Çaresi kolay, dedim. Özel taksilerin çalışması için belirli saat koyarsınız. Bakınız, her yerde bu kadar taksi bulmak zorluğu var. Moskovada, Soçide bir taksi bulmak için bazen uğraştık da, uğraştık. Dolaştık da, dolaştık. Bekledik de, bekledik. Müsaadeyi sıkışık zamanlar için verirsiniz, böylece yük de azalır. Sonra, güç tüketmeye gelince, bahçesinden mümkün olduğu kadar fazla mahsul alıp onu paraya çevirmeye çalışan adam gücünü harcamıyor mu? Ona müsaade ediyorsunuz.."

Sıkıştıkları belli oluyordu:

"— Sovyetler Birliğinde nakliyat devlete ait bir sahadır. Oraya özel şahıs sokmak rejimin prensiplerine aykırıdır."

"— Tarım da kolhoz ve sovhozlara ait bir saha değil mi? Bahçe mahsulünün satılmasına müsaade ediyorsunuz."

"— Oooo, o devede kulaktır.."

"— Öteki de öyle.. Hem, mesele prensip meselesiyse çapın önemi olmamak lâzım."

Dediler ki:

"— Bakın, Sovyetler Birliği ekonomisi plânlı bir ekonomidir. Bu çeşit bir serbestlik plânı zedeler, plân yapmayı imkânsız kılar."

"— Ne münasebet? Bu serbestliği de plânlamanız mümkün. Otomobil satışını plânlayan devlet olduğuna göre bunun taksi sahasına inikâsını da devlet gayet kolaylıkla plânlar ve hiç bir şey aksamaz.."

Delilleri yavaş yavaş bahaneler halini almaya başladı:

"— O zaman bir takım insanlar

fazla para kazanırlar.."

"— Vergisini alırsın.."

"— Ne kazandığını nasıl tesbit ederim?"

"— Taksilerin saati var. Kendi şoförlerinden nasıl hesap alıyorsun?"

Nihayet:

"— O zaman haksızlık olur. Bunlar, devlete bağlı taksi şoförlerinden daha çok kazanırlar" dediler.

"— Haa, dedim. Tamam. Demek ki devlet taksi şoförüne emeğinin gerçek karşılığını ödemiyor. Yani, insanın insanı istismarı yasak olan Sovyetler Birliğinde devlet insanları var gücüyle ve aleni istismar ediyor."

Omuzlarını silktiler:

"— Devlet zaten halkındır. Sovyetler Birliğinde millî gelirin tamamı halka aittir. Onun için bu, bir cepten alıp ötekine koymaktır.."

"— Durun, durun, dedim. Bu, rejim üzerinde bir tartışmadır. Bahçesinden aldığını satıp paraya çevirmek hakkına sahip olan sovyet vatandaşının otomobiliyle neden yolcu taşıyıp para kazanamayacağını izah etmez bu. Ben sizden onu soruyorum."

Gerçek şudur ki bu dediğim belki yakın bir gelecekte mümkün olacaktır. Bugünkü Sovyetler Birliği bundan otuzbeş yıl önce bir sovyet vatandaşına tarif edilseydi, bugünkü hakların gerçekleşeceği söylenilseydi ihtimal ki o da gözlerini, İrkutskta Benyaminin benim karşımda açtığı gibi açar, işittiklerini dahi hayra yormaktan çekinirdi. İmkânlar arttıkça rejimlerin katılıkları azalıyor ve mümkün olmayacak gibi görünen mümkün oluyor, dinin kaidelerine aykırı sayılan hareketler, "hérésie" denilen davranışlar artık bu gözle görülmüyor.

Moskovada akşam, bizim elçiliğimiz mensuplarından birinin, Sadinin evinde rus ve türk ahbaplar toplandığımızda onların bizim yanımızda birbirleriyle şakalaşmalarını, birbirlerine takılmalarını ve tabu sandığımız konulardaki serbestliklerini gördüğümüzde Sovyetler Birliğinde çok şeylerin değişmiş olduğunu daha iyi anladık. Büyük Gazeteciler Birliğinin Genel Sekreteri, Komünist Parti üyesi Aleksandr Çernişof da aramızdaydı. Ona "Ooo, tabii siz partililer..", "Boru değil bu, Çernışof yoldaş şerefli partimizin kıymetli bir mensubudur.". "Bay Çernışof! Komünist Parti üyesi.." diye lâf atıyorlardı. İçlerinden biri "Bakın, size partililer ne kadar meşguldür, anlatayım" dedi ve bir fıkra söyledi.

Yaz güneşi altında Moskova
Komünistlerin antikomünist fıkraları

İvan parti üyesiymiş, Nikola değilmiş. İvan Nikolaya dermiş ki:

"— Nikola, hayvan gibi yaşıyorsun. Dünyada hiç bir şey bilmiyorsun. Söyle bakalım, Marks kimdir?"

Nikola düşünmüş, düşünmüş:

"— Doğrusu, bilmiyorum.." cevabını vermiş.

"— Gördün mü? Eğer partili olsan ve partinin toplantılarına her akşam muntazam devam etsen Marksın kim olduğunu bilirsin. Peki, ya Engels kimdir?"

"— Engels mi?"

Nikola ensesini kaşımış:

"— Onu da bilmiyorum, yahu.."

İvan ders verir gibi:

"— Yaa.. demiş. Eğer partili olsan ve partinin toplantılarına her akşam muntazam devam etsen Engelsin de kim olduğunu bilirsin."

Bu sefer Nikola sormuş:

"— İvan, sen ki her şeyi biliyorsun, söyle bakayım Petro kimdir?"

"— Petro mu? Petro!. Petro!. Hayır, Petronun kim olduğunu bilmiyorum.."

Nikola gururla:

"— Gördün mü, demiş. Eğer partili olmasan ve partinin toplantılarına her akşam muntazam gitmesen Petronun kim olduğunu bilirsin."

"— Peki, kim bu Petro yahu?"

"— Kim olacak? Senin karının dostu!"

Odada kaç kişiysek, başta partili Çernışof, hepimiz katıla katıla güldük. Hikâyeyi anlatan bir rus diplomat olduğu için biraz sonra o, intikam olarak rus diplomatlarının "kafalılık"ına dair bir fıkra nakletti.

Diplomat Popof Parise tayin edilmiş. Fransız başkentinde ilk akşamı. Eh, fransız başkenti de mâlûm. Felekten bir akşam çalmayı tasarlamış. Ama, gel gör ki lisana kitakse. Champs-Elysées'de bir kahveye oturmuş, bir kadınla gülüşmüş, biraz sonra yanına gitmiş. Cebinden bir defter çıkarmış, kolkola bir kadınla bir erkek resmi yapmış. Kadın "Oui" demiş. Kolkola çıkmışlar. Biraz yürüdükten sonra defter tekrar çıkmış, diplomat Popof bir lokanta resmi çizmiş. Kadın "Oui" demiş. Lokantaya girmişler, masaya oturmuşlar, garson listeyi getirmiş. Diplomat Popof gene defterini çıkarmış, bir şampanya şişesi resmi yapmış. Kadın "Oui" demiş. Şampanyalar da gelmiş. Yemişler, içmişler, mahmurlaşmışlar. Kadın elini uzatıp diplomat Popofun cebinden defteri, kalemi almış, bir yatak resmi yapmış. Yatak resmini görünce diplomat Popof kadının yüzüne hayretle bakmış ve kendi kendine rusça mırıldanmış:

— Vay köpoğlusu, babamın mobilyacı olduğunu nasıl anladı, yahu!.

Yeni kahkahalar eskileri takip etti.

Bununla, tüm Sovyetler Birliğinin bir fransız şansoniyesi haline geldiği, herkesle ve her şeyle rahat rahat eğlenilip tenkitlerin serbestçe yapıldığı sanılmamalıdır. Hintlilerin İngiltereyi

tenkit etmeleri, Kraliçesinden hükümetine ve onların hint politikasına, her şeye sövüp saymaları, onları tefe koymaları daima serbest olmuştur. Ama, Hindistanda değil. Hattâ İngilterenin bile her tarafında değil. Sadece Londrada, Hyde Park'ın Marble Arch köşesinde! Orada söylenilebilenin yüzde biri, İngiltere Hindistandayken bir hintli tarafından serbestçe söylenecek olsaydı, hiç kimse şüphe etmesin, talihsiz hindli kendini derhal Majestenin hapishanesinin kalın duvarları arasında bulurdu. Moskovada Sadinin evinde, yemeğimizi yeyip içkilerimizi içerken rusların ve bizim rahat rahat konuştuklarımızı Sovyetler Birliği için bir ölçü diye almak imkânı yoktur. Sovyetler Birliğinde bizim ölçülerimizle temel hürriyetlerin zerresi mevcut değildir: ne fikir hürriyeti, ne basın hürriyeti, ne sanat hürriyeti, hatta ne ilim hürriyeti. Tabii seçme ve seçilme hürriyeti, siyasî hürriyet bizleri kahkahalarla güldürecek mefhumlardır.

Ama kahkahalarla gülmek insana fazla bir şey öğretmez. İşin doğrusu, sistem ve ölçüler başka olduğu içindir ki hürriyet mefhumu değişiktir. Aklı başında bir sovyet aydını için kapitalist sistemde meselâ basın hürriyetinin bulunduğu, inanılmaz bir safsatadır. Basın büyük sermayenin tahakkümünde, hiç olmazsa tesirinde olduğuna göre bir hürriyetten nasıl bahsedilebilir? Bizim kriptolar da parlamentoya "halkın gerçek temsilcileri" nin giremediğini, orada yalnız "sömürücü zümreler"in temsil edildiklerini mütemadiyen söyleyip yazmıyorlar ve halkı buna inandırmaya çalışmıyorlar mı? Bu, komünist sistemin samimî bir inancıdır ve komünistlere göre gerçek demokrasi sadece komünist âlemdedir. Demokrasi mefhumundan anladıkları başkadır da, ondan. Ben, komünist düşünce sistemi içinde bunda hiç bir aykırılık görmedim. Bunun tartışmasını da yapmaya hiç teşebbüs etmedim. Yıllarca sürse - ve yıllardır süren - kimsenin kimseyi ikna edemeyeceği doktrin tartışmalarına girmek niye? Metreküple mesafe ölçülür mü? Böyle konuşmalarda "Siz komünistsiniz, ben değilim" dedim. Hep bir lâtifeyle, bir nükteyle ben de, karşımdakiler de konuyu değiştirdik.

Komünist bizim kriptolardan çok akıllı. Çok da samimî.

Sovyetler Birliğinde devlet de, bu sistem üzerine kendi hürriyet ve demokrasi ölçüleriyle kurulu. Orada da temelde tek dereceli seçim yatıyor. Bakınız, sovyetlerin sistemlerini en basit tarzda, kendi kelimeleriyle anlatayım. Bu, İnturistin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğine Hoşgeldiniz adını taşıyan bir broşüründen alınmıştır. Yani en harcıâlem izah tarzıdır. Bunda, bizim kriptolardan tanıdığımız bazı "edebiyat çeşnisi"ni bulursunuz yadırgamayınız. Bu, kriptoların mahreçleri hakkında da bir fikir vermeye yetecektir:

"S.S.C.B.'nde seçimler genel, eşit ve tek dereceli olup gizli oy usulüne dayanır. 18 yaşına gelmiş herkes mülkiyet statüsü, cinsi veya ırkı ne olursa olsun seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Bir vatandaşın toplumdaki yerini tayin eden unsurlar servet, mülk veya sosyal kök değildir. Dürüst çalışma, şahsî kabiliyet ve şahsî yaratma enerjisidir. İlim adamları ve madenciler, aktörler ve kooperatif çiftçileri, generaller ve fabrika işçileri, mükemmel çalışmasıyla halkın güvenini kazanmış olan herkes, Emekçi Halkın Milletvekilleri Şûrasına seçilebilir."

Kâğıt üzerinde bunun böyle olduğunda zerrece şüphe yoktur. Ama, gerçekte, Komünist Parti kimi isterse o seçilir. Zira Sovyetler Birliğinde mutlak hâkim Komünist Partidir. Öteki

Leningradın meşhur meydanı

Bir geziden kalan izler

bütün kuvvetler, nihayet yan kuvvetlerdir. Milletvekilleri seçilinceye kadar olduğu gibi seçildikten sonra da bu gerçek hâkimin arzularına göre hareket etmek mecburiyetindedirler. "Iskat Hakkı" sovyetlerin seçim sisteminin esaslı bir maddesidir. Broşür diyor ki: "Bir milletvekili, halkın kendisine gösterdiği güveni suistimal ederse her an ıskat edilebilir."

S.S.C.B.'nde teşrii organ S.S.C.B. Yüksek Şûrasıdır. Bu, Parlamentodur. Parlamento iki meclisten teşekkül eder: Birlik Şûrası ve Milliyetler Şûrası. Bu, bir bakıma, Meclis ile Senatodur. Bunların hakları aynıdır. Kanunlar her ikisinden çoğunlukla geçmek zorundadır.

S.S.C.B. Yüksek Şûrası kendi Başkanlık Divanını, Prezidyumunu seçer. Devleti temsil eden bu Divandır. Onun Başkanı Devlet Başkanı görevini ifa etmektedir. Yüksek Şûra, iki meclisinin ortak toplantısında Hükümeti teşkil eder. Yani, sovyet edebiyatındaki ismiyle S.S.C.B. Bakanlar Kurulunu.

Komünist Parti bu sistemin arkasında yatan kuvvettir. Bugün, nüfusu 230 milyon kadar olan Sovyetler Birliğinde Komünist Partinin üye sayısı 10 milyondur. Komünist Partiye üye olmak büyük bir mazhariyettir, kolay değildir ve çeşitli kademelerden geçmek lâzımdır. Memleket bu partinin içinde alınan kararlarla idare edilir. Bizim anladığımız mânada demokrasinin bu parti içinde bulunduğunu söylemek fantezi sayılmamalıdır. Komünistler, esası tam mânasıyla serbest olan bir tartışma sistemiyle iç seçimlerini yapmakta, kararlarını almaktadırlar ve Sovyetler Birliğinde bu kararlar uygulanmaktadır. Sovyetler Birliği bir diktatörlüktür. Bu, Lenin ve Stalin devrinde şahıs diktatörlüğü olmuştur. Ama, Lenin ve Stalin parti içinde diktatör olduklarından dolayı. Yoksa, sistem hep aynıdır: Sovyetler Birliği, Komünist Partinin diktası altındadır. Buna komünist edebiyat "Proleteryanın Diktatörlüğü" demektedir. Bu edebiyata göre Komünist Parti de proleteryanın öncüsüdür. Ne denilirse denilsin, gerçek, 10 milyonluk Komünist Partinin 230 milyonluk Sovyetler Birliğini mutlakiyetle idare ettiğidir.

Ama, Komünist Partinin her kademesindeki kapalı toplantılarda her şeyin büyük bir açıklıkla görüşüldüğü, kararların uzun ve serbest tartışmalardan sonra alındığı, herkesin fikrini söylediği, parti hattı içinde bütün tenkitlerin yapıldığı ve beğenilmeyen idarecilerin oyla değiştirildiği doğrudur. Bu, partinin gerçek kuvvetini teşkil etmektedir. Kademelerin birbirleri üzerindeki hâkimiyetleri tamdır. Bu, disiplinin esasını teşkil etmektedir. Komünist Parti çok sıkı, çok katı bir disipline sahiptir. Ama her kademe, kendi seviyesinde karar yetkisine sahiptir. Disiplin, şahısların keyfi değil, kurulların kudretleri demektir. Bugün kü S.S.C.B. Komünist Partisini Stalinin Komünist Partisinden, Hitlerin Nazi Partisinden, Mussolininin Faşist Partisinden ayıran fark budur. Hrutçofun darbeyle değil, o kademede oyla değiştirildiği hatırlardan çıkarılmamalıdır. Bugün Sovyetler Birliğinde, bir gece Moskovanın sokaklarından tanklar yürümeye başlarsa kimsenin kılı kıpırdamaz ve kimse bir ihtilâle ihtimal vermez. Olsa olsa "Bir tören var, yarın sabah" diye düşünülür. Ben, bundan önce Moskovaya geldiğimde böyle bir gece gördüm ve Gorki caddesinden aşağı tanklar büyük gürültüyle inerken benim de bulunduğum müzikli Minsk lokantasında kimsenin, merak edip de camdan dahi dışarıya bakmadığına şahit oldum. Ama bu Moskova bir gün, gazetelerinde, Hrutçofun değiştirildiğini, Brejnevin Birinci Sekreter, Kossiginin Başbakan olduğunu âdi bir haber şeklinde okumuştur. Her halde Sovyetler Birliğinde bir ihtilâl beklemek, olmayacak duaya âmin demektir.

Akşam Leonid randevularımı haber verdi. Yarın sabah Gromikoyla konuşacağım. Sonra, Pravdanın Başyazarı Rumentçiefle başladığımız, fakat tercümansızlıktan bitiremediğimiz ilgi çekici konuşmamıza devam edeceğiz. Rumentçief bana, şimdi Sovyetler Birliğinde bir tecrübe olarak tatbik edilen ve dünyada o kadar akis yaratmış olan "sosyalist bir ekonomide kâr sistemi"ni anlatacak ve bu sistemin tatbik edildiği bir hazır elbise fabrikasını gezdirecek.

Bir ertesi gün, Başbakan Kossigin tarafından kabul edileceğim.

Keşmir

Savaş devam ediyor

Pakistan ile Hindistan arasında savaş patlak verdiği zaman, bütün siyasî gözlemcilerin kafasına takılan en önemli soru, Komünist Çinin nasıl bir tavır takınacağıydı. Gerçekten, Asyada hergün biraz daha en kuvvetli devlet haline gelen Komünist Çinin de Hindistanla sınır anlaşmazlıkları vardır ve bu anlaşmazlıklar sonunda, hatırlanacağı gibi, bundan bir süre önce bu iki ülke arasında da bir çatışma olmuştur. Gözlemcilerin Hint — Pakistan savaşının daha ilk günlerinde belirttikleri şuydu: Pakistan, bu savaşa girişirken, tek başına kaldığı taktirde Hindistanla kolay kolay başa çıkamıyacağını elbette biliyor ve bir başka devletin yardımına güveniyordu. Bu yabancı devlet de, olsa olsa, Komünist Çindir. Pekinli yöneticiler, hem Hindistanı güç durumlara düşürmek, hem de kendi sınırlarını düzeltmek için, bu fırsatı en iyi şekilde kullanmak isteyeceklerdir.

Geride bıraktığımız hafta içinde olup bitenler, böyle düşünenlerin pek de haksız sayılmayacaklarını açıkça ortaya koymuş bulunuyor. Gerçi Komünist Çin, Pakistana yapacağı yardımın fiilî olmaktan çok sözde kalacağını gösteren bir davranış içindedir ve Yeni Delhiye verdiği üç gün süreli bir ültimatomu, hintli yöneticilerin inadı karşısında, üç gün daha uzatmıştır ama, sözde kalacak bir Çin baskısının bile Hindistan üzerinde ağır etkileri olacağına şüphe yoktur. Geçen haftanın sonlarına doğru verilen bu ültimatomda Komünist Çin, Hindistandan, Çin - Hint sınırı boyunca uzanan askerî tesisleri sökmesini istemektedir.

Savaş karşısında öteki devletlerin tutumuna gelince, eğer Komünist Çinin gölgesi olmasa, büyük devletlerin bu savaşta kendileri için çeşitli çıkarlar bulacaklarına şüphe edilemez. Birleşik Amerika savaşın Eyüp Hanın durumunu sarsacağını düşünerek sevinmekte ve Johnson, Pakistan devlet başkanı tarafından yapılan çağrılar karşısında açıkça kayıtsız kalmaktadır. Savaşın İngiliz Devletler Topluluğunun lideri olan İngilterenin hakemlik rolüne büyük önem kazandırması da beklenebileceğine göre, etrafa yayılmadıkça, Londra da durumdan pek şikâyetçi görünmemektedir. Sovyetler Birliğine gelince, Asyadaki huzursuzluk, Komünist Çin tarafından kendi çıkarına kullanılmadığı sürece, onun da ekmeğine yağ sürer. Fakat bütün bunlara rağmen, Komünist Çinin gölgesi gene de herkesin içine şüphe düşürmekte, mideleri bulandırmaktadır.

Pakistan — Hindistan savaşı, bu hesaplar arasında, geçen hafta da devam etmiştir. Ellerindeki kuvvet sınırlı, ikmal kaynakları yok denecek kadar az, savaş tecrübeleri sıfır olduğu için, her iki taraf da, daha çok, ellerindeki mevzileri korumaya çalışmaktadırlar. Fakat, her geçen günün Hindistan için başarısızlığa yöneldiği anlaşılıyor. Çünkü, elindeki sayı üstünlüğüne rağmen ilk hamlede kesin darbeyi vuramamış, Pakistan kuvvetleri ülkelerini başarıyla savunmasını, hattâ yer yer hintlileri geri püskürtmesini becermişlerdir. Böyle olunca, hattâ bunlara bir yandan Komünist Çinin baskısı, öteyandan da açlık ve kıtlık eklenince, Hindistanın durumu gündengüne daha da güçleşmektedir. Bu bakımdan, başta Şastri olmak üzere, hintli yöneticilerin uzlaşmaz tavırlarını anlamaya gerçekten imkân yoktur.

B. Milletler

Geçen yılın mirası

Bu mevsimde sisler ve yağmurlar diyarı olan New York'un ünlü havaalanı, şu günlerde, yeniden önemli devlet adamlarıyla diplomatların geçit resmine şahit olmaktadır. Alana her inen uçak ya bir dışişleri bakanı, ya da yüksek kademeli diplomat getirmektedir. Bunlardan kiminin derisi beyaz, kiminin sarı, kiminin siyahtır; kiminin gözleri çekik, kimi sarilere bürünmüş, kiminin başında renk renk türbanlar vardır. New York'lular bu manzarayı görünce hiç şaşırmazlar ve anlarlar ki, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bir kere daha toplanmak üzeredir.

Birleşmiş Milletlerin XX. Genel Kurulu, geçen yıldan kalan yüklü bir mirasla toplanmaktadır. Hatırlanacağı gibi, barış güçlerinin giderlerine katılmak konusunda Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasında çıkan anlaşmazlık sonunda XIX. Genel Kurul hiçbir oylamaya gidemeden dağılmış, böyle olunca, en önemli meseleler de askıda kalmıştı. Bu anlaşmazlığın Genel Kurulu felce uğrattığını ve Sovyetler Birliğinin para ödememek konusundaki inadından vazgeçmeyeceğini anlayan Birleşik Amerika, bu yıl 19. maddenin uygulanmasını istemeyecektir.

Genel Kurulun bu yıl yapacağı çalışmaların Hindistan — Pakistan savaşının büyük etkisi altında kalacağı açıktır. Özellikle bağımsız devletler, haksız bir dâvada silâha sarılan Hindistanı desteklemekte büyük güçlükler çekeceklerdir. Geçen yıldan devralınacak Keşmir, Vietnam ve Kıbrıs gibi meseleler, Genel Kurulu en çok karıştıracak konular olacaktır İngilterenin Rodezya ve Aden siyaseti, Güney Afrikanın Apartheid, Portekizin de Angola ve Mozambik yüzünden ağır hücumlara uğramaları beklenmektedir. Silâhlanma meselesi gene gündemin en önemli maddeleri arasındadır ve her yıl olduğu gibi bu yıl da bu maddenin hiçbir çözüme bağlanmasını beklememek gerekir.

Genel Kurulun ilk olarak ele alacağı konulardan bir başkası da, Komünist Çinin Birleşmiş Milletlere girmesidir.

Moda

Sonbahar geldi

Parisin, son günlerde teşhir edilen meşhur sonbahar konfeksiyon modelleri bütün kadınlara yeni birşeyler dikinmek arzusu vermiştir. Çünkü, büyük hat değişiklikleri olmamakla beraber, espri bakımından bu moda tamamiyle değişik, yeni bir modadır ve insanlarda muhakkak surette yenilenmek arzusu uyandırmaktadır. Boylar gine kısadır. Satenden yapılmış gece elbiseleri hariç, diğer elbiseler vücuda oldukça yakındır. Prenses biçimi çoktur. Mantolar da daha çok vücuda yakın ve redingot biçimidir. Ama bu değişmeyen esaslara rağmen, hava tamamiyle yenidir. Bunu üç özellik içinde toplamak mümündür:

1 — **Bomba fikirler, şok kıyafetler:** Bomba fikrin ortaya attığı en değişik kıyafetler "matematik elbiseler"dir. Matematik elbiseler özellikle yünlü jerselerden yapılmaktadır. Renk renk geometrik parçalar yanyana konulmuş, pens yerine bu ek dikişler getirilerek, dikişi ustalık isteyen, renkli, çok değişik parçalı biçimler elde edilmiştir. Meselâ kırmızı bir torba elbisenin beden kısmına mor jerseden parçalar sokulmuş veya mavi bir jerseye yeşil, kırmızı, sarı parçalar eklenmiştir. Bazen de siyah, açık renklerle beraber kullanılmaktadır. Bu parçalı elbiseler daha çok gençkızlar için olup, boyları çok kısadır.

Gine bomba fikrin ortaya attığı bir moda, yün örgüden yapılmış, mendil kadar küçük, düşük belli, diz kapağı üstündeki eteklerdir. Gençkızlar için feza adamlarının kıyafetlerini hatırlatan kısacık rob mantolar önden fermuarla kapanmakta ve başı saran yapışık kar başlıkları ile beraber giyilmektedir. Ama bomba fikir bu, daha çok gençkız kıyafetlerinden ibaret değildir. Bomba fikrin en tipik modeli çok dekolte, saten gece elbiseleri ve bunların çok büyük küpeleridir. Meselâ vücuda çok yapışık yeşil saten bir prenses elbise arkadan bele kadar tamamiyle açık olup, önden bir sutiyen şeklindedir ve bir sutiyen gibi makine dikişleri vardır. Bu elbise ile takım olan küpelere gelince, bunlar gitgide büyüyen üç renkli toptan ibarettir ve uzun bir zincirle kulaktan omuza kadar uzanmaktadır.

Gine şok bir kıyafet, uzun tüylü kürkten yapılmış yağmurluktur. Beli kemerle sıkılan bu kürk yağmurluğun suni deriden olduğu muhakkaktır ama, ıslanınca sahici kürk manzarası almaktadır. Bir başka şok kıyafet, kısacık mantolar altına giyilen erkekvâri, çizgili pantalonlardır. Bunlar dra gibi klâsik kumaşlardan yapılmıştır.

2 — **Uslu mantolar:** Şok kıyafetlerle büyük bir tezat teşkil eden kıyafetler uslu sonbahar mantolarıdır. Bunlar az-çok klâsik biçimde olup, klâsik kumaşlardan yapılmıştır. Çoğu

Yılın gençkız modası
Hafif ve zarif

Bir Denemenin Öğrettikleri

İşim icabı, bugüne kadar, kadın - erkek pek çok kimselerle, değişik konularda röportajlar yaptım. Bu vesile ile hayatta, değişik dallarda başarı kazanmış pek çok kadınla tanıştım ve bunların özelliklerini dinlemekten büyük bir zevk duydum. Ama bunlardan hiçbiri, Edirnede milletvekili önseçimini CHP listesinin başında kazanan dostum Türkân Seçkinle yaptığım röportaj kadar beni heyecanlandırmamıştır. Çünkü bu röportaj, aylardanberi bu sütunlarda ve birçok gazetelerde ele alınan bir tartışmaya, uygulamaya dayanan kesin bir cevap getirmiştir. Artık hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır ki bir kadın, kendisini politikaya verebilirse, bileğinin gücüne dayanarak Türkiye Büyük Millet Meclisine girebilir. Türkân Seçkin denemesi, Türkiyede kadınların siyasi haklarının hangi safhada olduğunu, kadınların merkez kontenjanından başka umutları olup olamıyacağını açıkça ortaya koymuştur. Zaten Türkân Seçkin yanında, soyadına veya erkeklerin nezaketine dayanmadan ev ev, köy köy dolaşan ve listelerde oldukça iyi yerler alan başka politikacı kadınlarımız da vardır. Bunlardan birçokları ile konuştum. Daha şimdiden, gelecek seçimlere girmeye ve kazanmaya hazırlanıyorlardı. Buna rağmen, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki kadın sayısı bu defa da, ihtiyacın ve gerekenin çok altında olacaktır. Çünkü nisbî seçim ancak liste başlarına umut vermekte ve mücadeleyi, bu bakımdan, çok çetinleştirmektedir. Yalnız, şurasını unutmamak gerekir ki, kadının siyasi haklarını kullanacağı yer yalnızca büyük Meclisler değildir. Son yıllar içinde kadınların mahalli idarelerde ve siyasi partilerin muhtelif kademelerinde her zamandan çok yer aldıkları ve seçim kampanyalarına, yoklamalara, kongrelere her zamandan çok katıldıkları göze çarpmakta, bu bakımdan, Türkiyenin yarınının umut verici olacağı açıkça görülmektedir.

Memuriyet gibi hallerden ötürü siyasi partilere kaydolma yasağına erkeklerden çok daha az tâbi olan kadınların ön seçici olarak oynıyabilecekleri çok büyük rol de hesaba katılırsa, politika hayatında kadını küçümsemek, yakın bir gelecekte, artık mümkün olmıyacaktır.

Bu yeni yola yönelecek olan kadınlarımıza şimdi önemli bir iş düşmektedir: İleri demokrasilerde olduğu gibi, siyasî eğitime önem vermek, bu yolda hem kendi kendilerini, hem de çevreyi eğitmeye çalışmak. Particilik, artık bizde de, gün geçtikçe bir zıtlaşma maçı olmaktan çıkmakta, fikir ve ciddi görüşlere dayanmakta, temelini ilmi tartışmalardan almaktadır. Politikacının herşeyden önce memleket meselelerini bilmesi, kendisini bunlara yakın hissetmesi, bunlara aranan çarelerden haberdar olarak, bu gerçekleri ve çareleri halka götürmesi lâzımdır. Az gelişmiş memleketimizin sosyal ve ekonomik problemleri içinde yıllarca kavrulmuş kalmış olan türk kadınının bu dâvaları benimsemesi, meselelerin çözümlenmesine de ayrı bir canlılık ve ayrı bir duygu katacaktır.

Jale CANDAN

vücuda yakın, kemerli veya evazedir. Tweed'lerden yapılmış redingotlar, yılın özelliğini yapmaktadır. Bunların bazıları tek, bazıları çift düğmeli olup, hafifçe bele oturmuştur. Evaze bej rengi birçok mantoların kürkten yapılmış kalkık yakaları vardır. Vücuda oturmayan düz hatlı mantolar da muhakkak bir kemerle sıkılmıştır. Bol manto bu mevsim hiç yoktur. Bol mantoları düz hat haline getirmek ve hiç olmazsa bir kemerle yenileştirmek, yılın havasını vermek şarttır.

3 — **Ölmez klâsikler** : Bu mevsimin klâsikleri gerçekten ölmez klâsiklerdir. Kumaşlar ağır, pahalı, dikişler ağırdır ve bunlar ölmez biçimlere sahiptirler. Ölmez klâsikler içinde her yaşa uygun mantolar, elbiseler, tayyörler vardır. Dra gibi, twed gibi, kaşmir gibi ağır kumaşlardan yapılmış bir manto ya redingot biçimidir, ya da bir kemerle vücuda yaklaştırılmıştır. Bu ikinci biçim özellikle beyaz mantolarda çok modadır. Hafif tüylü, beyaz kumaştan yapılmış böyle bir mantonun genişçe klapalı klâsik bir yakası, tahtadan beyaz düğmeleri ve beyaz tahta tokalı bir kemeri vardır. Vücuda yakın mantoların kolları da vücuda yakın olup, genellikle bunların kol kapakları da mevcuttur.

Klâsik tayyörlere gelince : bunlar genel olarak biyelerle süslenmiş, çok muntazam dikişli tayyörlerdir. Gençkızların tercih edecekleri klâsik tayyörler ise, çoğunlukla yuvarlak ceketli, önden düğmeli, klâsik yuvarlak erkek yakalı tayyörlerdir. Piedöpul ve kareliler bu biçimler için biçilmiş kaftandır.

Tüli'den haberler

Yanlış hesap

Başkentin güzel kızlarından **Zeynep Ergüder** ile Samsunun yakışıklı ve zengin delikanlılarından, nişanlısı **Akın Balkan**, İstanbulda güzel bir yaz geçirdiler. İki nişanlı, klüplerde ,gazinolarda elele dolaşıp vanak kanağa dansederek, nişanlılığın tadını iyice çıkardılar. Akın Balkan, güzel nişanlısına sepet sepet çiçekler gönderdi. İstanbul sosyetesi, özellikle sanatkârlar çevresi bu evliliğin yorumunu yaptı ve nihayet düğün günü geldi çattı.

Zeynep Ergüderin babası Prof. Dr. Recai Ergüder Celâl Bayarın özel doktorudur, eski Demokratlara yakınlığı ile tanınır. Damat Akın Balkan da eski Demokratlardan Süleyman Balkanın oğludur. Fakat düğün gününü iyi hesaplamamışlar. Yassıada duruşmalarından sonra idam edilen DP Büyüklerinin mevlûdu ile düğün aynı güne rastladı ve Ergüderlerin birçok dostu düğünde bulunamadı. İki taraf da bu işe çok üzüldü ama, bir kere ok yaydan çıkmıştı. Zeynep Ergüder, sevdiği delikanlının yanında, yeni bir hayata başlamanın mutluluğu ile hiç bir şeyin farkında değildi tabiî.. Pek güzel bir gelindi, Lûtfiye Arıbalın diktiği gelinlik incilerle işlenmişti. İnciler arasında da pırlantalar göze çarpıyordu. Damadın göğsüne taktığı, güneş gibi pırlanta bir iğne ve annesiyle babasının taktıkları yakut ve pırlanta karışık küpeler ve bilezikler.. Elinde yine damadın nişan hediyesi bir yüzükle Zeynep Balkan, Topkapı Sarayındaki hazinenin bir küçük modeline benziyordu.

Takıp takıştırmada misafirler de gelinden aşağı değillerdi. AP'nin şanssız adaylarından İzzettin Aksalurun eşi **Mehveş Aksalur**, Hindistandan aldığı inci ve yakut karışımı kolyesiyle birçok gözü kendine çeviriyordu. Bayan Aksalurun kolyesi çok parlaktı ama, gözleri biraz sönüktü. Kocasının milletvekili olma şansını kaybetmesine epeyce üzülmüş olsa gerek. Yakın dostlarıyla sinirli sinirli konuşuyordu. Düğünün misafirleri İstanbullulardan çok ankaralılardı. İstanbullular arasında AP'nin kadınlar takımından **İnci Şahingiray** dikkati çekiyordu.

Yaprak dökümü başladı

Sonbaharla birlikte sosyetede bir yaprak dökümüdür başladı. Birçok karı-koca ayrılıyor. Bu yaprak dökümü yine, İstanbulun evlenmekte ve boşanmakta rekor kıran ailelerinden biriyle başladı. Çiftehavuzlardaki köşk te hürriyet havası esiyor, esintisi şimdi başladı, fakat fırtınası seçimden sonra kopacak. Yaprak dökümünün merkezlerinden biri de Dışişleri Bakanlığı.. Yeni evlilikler ve **Behçet Tüzemen**in Üner Kırdarın eski eşiyle evlenmesine ait hazırlıklar arasında, hürriyeti seçen sefireler de var. Meselâ İran Sefiremiz **Sevim Kent**, hayli üzüntülü geçen yaz tatilini sona erdirmedi. Daha doğrusu Tahrana dönmemeye karar verdi. Kabataşa bakan güzel bir apartman katına yerleşti. Böylece, bekâr elçiliklerimizin sayısı çoğaldı. Fakat **Necdet Kent**in yeniden evleneceğini düşünmek hayal olur. Bundan sonraki yıllarını ancak, meşhur koleksiyonları arasında geçirebilir. Evlilik ve koleksiyonerlik her zaman bir arada yürümüyor.

Ankara hâlâ tenha

Geçirdiğimiz hafta İran Elçiliğinde, Rıza Şah Pehlevinin tahta oturuşunun 25. yıldönümü, Meksika Elçiliğinde ise millî bayram kutlandı. Seçim havasında Ankara hâlâ tenha. İki elçilikte de herzaman görmeğe alıştığımız kimseler yoktu. Yabancı diplomatlar arasında konuşulan başlıca konu ise Türkiyedeki seçimlerin sonu ve Keşmir meselesinin çözüm yoluydu. Diplomatlar hislerini saklamayı biliyorlar, fakat dünyanın birkaç köşesinde savaş yapılırken kokteylierin de soğuk bir savaş yerine döndüğünü kim se saklayamıyor.

Kongreler devam ediyor

Geçirdiğimiz hafta İstanbulda, milletlerarası tütün kongresi vardı. Egeden, Karadenizden bütün tütüncüler biraraya geldiler. Elde sigaralar, tütün üzerine uzun konuşmalar yapıldı. Biri merak etmiş, bakmış: tütüncülerin çoğu -tabiî, tekelciler müstesna-, türk tütününden bahsederken amerikan sigarası içiyorlarmış!

Amerikalılar kongreye gelmediler. Sebebi malûm: tütünlerimizin fiyatını indiremeyince kongreyi boykot ettiler. Kongre üyeleri bu işe biraz üzüldüler. "Gelselerdi, Türkiyedeki boykot havasını da yakından görürlerdi" diyorlar.

Kongreler, bilindiği gibi, ziyafetlerle sona erer. Tütüncüler de ciddî konuşmalarını yemek masalarında devam ettirdiler. Aralarına bazı politikacılar da karıştı. Seçim lâfı edildikçe ellerini ceplerine daldırdılar, bir sigara yakıp efkâr dağıttılar. Bunların hangi partiden olduğunu tahmin etmek güç olmasa gerek.

Balvit
KUVVET ve ENERJİ
BALI
• Sporcularda
• Çalışan her insand.
• Dimağı yorgunluklarda
• İhtiyarlık'da
• Yorgun iş adamlarında
• Zayıflama rejiminde
• Genlerde
Balvit

AKİS

TÜRKİYEYE PETROL TRÖSTLERİ NASIL GİRDİLER?

GÜLBENKYAN KİMDİR?

Pierre Fontaine'den çeviren ve özetliyen Erdoğan Alkan. Ankara 1965. 30 sayfa 2 lira.

Eski tip bir petrol kulesinin kapak fonu olduğu uzun isimli "Türkiyeye Petrol Tröstleri Nasıl Girdiler? Gülbenkyan kimdir? Türkiyenin Petrol Meseleleri" adlı kitapçık aslında, petrol tröstlerine karşı savaş açmış ünlü bir yazarın, Pierre Fontaine'nin "Petrolün Sırları" adlı büyük makalesinin bir özetidir.

Konusu Türkiyeyi yakından ilgilendiren, hatta bizzat Türkiye olan bu makalenin, bir broşür hacminde de olsa, türk kamu oyuna sunulması son derece iyi olmuştur. Pierre Fontaine'in bundan çok uzun yıllar önce basılmış "Gizli Petrol Harbi" adlı kitabını okumamış olanların bu yazarı tanımasına elbette ki imkân yoktur. Ancak, dünyanın çeşitli tröstleriyle, bu arada da özellikle petrol tröstleriyle uğraşmaya ömrünü vermiş bu yazarın çevirmeni Erdoğan Alkanın önsözünden öğreniyoruz ki, ilerdeki günlerde daha bir hayli yazısını okumak imkânına kavuşacağız. Pierre Fontaine, petrol meselesini, petrol meselesinde yabancı şirketlerin tutum ve davranışlarını inanılmayacak kadar büyük bir açıklık içinde ortaya koymakta, özellikle Türkiye petrolleri etrafında dönen üstü kapalı savaşı anlatmaktadır.

Son yılların ve son ayların Türkiyede en fazla sözü edilen konularından biri olan petrol konusundaki bu broşür, konuyla ilgilenenlere şimdiye kadar okuduklarının dışında yeni ufuklar açacak niteliktedir.

---

835 SATIR — SESİNİ KAYBEDEN ŞEHİR — VARAN 3

Nâzım Hikmetin üç şiir kitabı. İzlem Yayınları Sanat Dizisi 24. İstanbul 1965. 176 sayfa, 750 kuruş.

Son yüzyıl türk edebiyatının en büyük ustası ve şairi Nâzım Hikmetin son günlerde ardı ardına eski bir takım kitapları yeniden yayınlanmaya başlandı. Nâzım Hikmetin, kitap halinde hiç yayınlanmamış "Kurtuluş Savaşı Destanı" ilk defa, Yön dergisi yayınları olarak çıktığı zaman, bu hareket bir cüret olarak görülmüş, sanatla siyaseti birbirine karıştıranlar, türlü sataşmalarda bulunmak istemişlerdir. Yön dergisi yayınlarının bu hareketinden sonradır ki, Nâzım Hikmet adı üstünde daha çok durulmaya başlanmıştır. "Kurtuluş Savaşı Destanı"ndan sonra bir başka yayınevinin "1941 yılında — Memleketimden İnsan Manzaralarından" adlı büyük destandan bir bölümü yayınlaması ise, Nazımın şairlik değerini daha iyi ortaya koymasına sebep olmuştur. Şimdi İzlem Yayınevinin çıkardığı Nâzımın ilk şiir kitapları sayılabilecek "835 Satır — Sesini Kaybeden Şehir — Varan 3" ise, bir zamanların okul kitaplarına kadar girmiş ünlü ve büyük şairin Türkiyede bir kere daha yeniden tanınmasında kaynak olacaktır.

İtinalı bir şekilde basılmış olan ve üç kitabı bir arada toplayan "835 Satır — Sesini Kaybeden Şehir — Varan 3" ü, Nâzım Hikmetin şimdiye kadar yazdığı bütün şiir, piyes ve romanlarının takip etmesi, türk dilinin bu büyük ustasının sanat yönünün her cephesiyle bilinmesi, muhakkak ki geleceğin genç sanatçılarına yeni ufuklar açacaktır.

İlhami SOYSAL